JOHAN WILHELM KARL WAHLBOM

1810-1857

EN KONSTHISTORISK STUDIE AF KARL WÅHLIN MED 42 BILDER

REDAKTION (FÖR URVALET AF BILDER): G. VON ROSEN. CARL LARSSON. ALF WALLANDER. KARL WÅHLIN.

STOCKHOLM TRYCKT Å IDUNS KUNGL. HOFBOKTRYCKERI 1901 AUTOTYPIERNA UTFÖRDA Å IDUNS KEMIGRAFISKA ANSTALT

Förord till den elektroniska utgåvan

Verket, som tillhör The Princeton University Library, har scannats av Google Books. Det anpassades och OCR-tolkades för Projekt Runeberg i maj 2016 av Bert H.

STARKODDERS FALL. Etsning. Till trettonde sängen af Lings Asarne. 1834.

INLEDNING.

1.

Å Sverige efter Finlands förlust och Gustaf IV Adolfs afsättning fick sitt nya statsskick och därmed den period inleddes, i hvilken vi nu lefva, jäste och sjöd det af unga krafter i vår vitterhet. Det naturliga behofvet af kamratlig gemenskap i arbetet ledde till bildandet af frändskapsgrupper, förenade omkring olika tidskrifter, af hvilka de förnämsta voro »Phosphoros», organet för de från Tyskland inspirerade romantiska sträfvandena, och »Iduna», som skulle verka för Götiska förbundets ändamål »att upp-lifva minnet af göternas bedrifter och att återvinna den kraftfulla redlighet, som var förfäderna egen».

De förnämste af götiska förbundets skalder voro Tegnér, Geijer och Ling. Den fornnordiska ämneskretsen var gemensam för dem, äfvensom det didaktiska framhållandet af gammaldags kraft och enkelhet i motsats mot samtidens veklighet och flärd. Tegnérs »Svea», Geijers fornnordiska dikter i första häftet af »Iduna» och Lings »Gylfe» vunno genklang i mångas hjärtan, och ett behof började göra sig gällande att äfven i den bildande konsten se den urnordiska fantasiens skapelser framträda.

{+7+}Den ifrigaste förkämpen för denna sträfvan blef Per Henrik Ling. Genom helgjutenheten och högheten i sin sträfvan tilltvang han sig samtidens uppmärksamhet. Uppfylld af ett patriotiskt-etiskt patos och af beundran öfver förfädernas bedrifter, förbisåg han i huru hög grad en tiderna igenom fortgående idealisering danat de begrepp om nordens forntid, som nått till hans tid. Han ville återföra samtidens föreställningar till dem som voro rådande i vår forntid, och han trodde på möjligheten att genomföra detta program.

»Om Ling hyste tillgifvenhet för den klassiska forntiden», yttrar en af hans minnestecknare, »omfattade han däremot med ett slags passionerad kärlek vår egen forntid. 1 den såg han typen för manlighet, allvar, naturlig bildning och alla dygder, och i dess mytologi det skönaste och renaste af alla religionssystem, öfverträffande de grekiska och romerska och närmande sig kristendomens sublima begrepp. Han ville därför återställa den nordiska mytologien i dess förlorade rätt till aktning och anseende, höll föreläsningar, hvari han sökte bevisa hennes djupt filosofiska betydelse, skönheten och sinnrikheten i hennes myter, och utvecklade henne till ett system, lika

grundligt, skarpt beräknadt och i sina detaljer fulländadt, som hans gymnastik och fäktkonst voro. Hon förtjänte, enligt hans tanke, att uttränga den klassiska mytologien, och den bildande konsten borde ej hämta sina ämnen och former från annat än henne.» Tegnér sammanfattade sitt omdöme om Ling i orden: »Han är själf ett götiskt förbund, kraftigare och verksammare än vi alla.»

På uppdrag af »Sällskapet för konststudium», stiftadt af de unga konstnärerna J. G. Sandberg, B. E. Fogelberg och J. von Breda, höll Ling åren 1814—17 en serie talrikt besökta föreläsningar öfver de nordiska myterna såsom ämnen för samtidens bildande konst. Härom skref J. Adlerbeth (1815) till Tegnér: »Från januari

månads slut till påsk höll Ling härstädes för ett högst talrikt auditorium föreläsningar öfver nordiska mytologien, af verkligt stor förtjänst. Verkningarne af de senaste årens bemödanden för nordiska myternas införande äro omisskänneliga. Nästan alla våra unga, skickligaste målare och skulptörer hafva redan börjat att från denna mytologi hämta ämnen för sina framställningar». Den nya riktning, som sålunda på rent litterär väg uppagiterades och som för första gången framträdde på en år 1818 af Götiska förbundet anordnad utställning, för att sedan fortlefva under större delen af 1800-talet, hade sin största betydelse såsom en brytning med det i vårt dåtida Sverige föga motiverade måleriet i nyklassisk stil och den urvattnade akademiska eklekticismen. Om också de konstnärliga resultaten i början ej voro betydande, så hade det dock öppnats nya områden för fantasibegåfvade konstnärer, där de, åtminstone skenbart, icke voro tyngda af någon öfvermäktig tradition utan manade att taga sin fantasi och sin uppfinningsförmåga i anspråk i högre grad än vanligen plägade vara fallet.

Att förutsättningarna för bildandet af en självständig nordisk stil ännu icke voro för handen såg den lugnare och mera klarskådande Geijer redan från början. Så

{+8+}varm vän han än var af den fornnordiska rörelsen, förstod han väl, att en djupgående epok i den bildande konsten icke uppkommer genom skalders och patrioters debatter. Hans ypperliga afhandling »De nordiska myternas användande i skön konst» (1817) innehåller på 25 sidor det kärnfullaste och sundaste, som under det gångna århundradet i vårt land skrifvits om bildande konst. Under det att Ling i sin oreflekterade hänförelse ansåg allt vara vunnet, endast konstnärernas håg riktades på de fornnordiska myternas ämnen, varsnade Geijer med kritisk skarpblick alla de ofullkomligheter, halfheter och misstag, som nästan med nödvändighet måste framgå ur premisserna för den eftersträfvade nya riktningen. Hans afsikt var att från de bildande konsternas möjliga försök å denna bana aflägsna de misstag, hvartill ett godtyckligt och ytligt mytologiserande med de nordiska myterna förer». Den konstnärliga traditionens ok kunde ej med ens afkastas, och det skulle sannolikt endast bli fråga om en lätt omklädnad af de grekiska gestalterna och nya namn på dem. Men »den ur hvars skapande fantasi himmelska gestalter kvälla, dens minsta omsorg är det i sanning, med hvad namn de också må nämnas». Ett af hans hufvudargument är detta: »Hvad är det som den bildande konsten först och främst måste ge dessa

gestalter, om den ibland dem valde sina ämnen? Den sinnliga bestämdheten, utan tvifvel. Men med denna kommer man nu ungefär tusen år för sent, och i allmänhet för sent, så snart myten mistat sitt lefvande underlag i den nationela inbillningskraft och tro, där den först rann opp och äfven hade sin sinnliga friskhet». — »Man gör ej mytologier på fri hand, och man gör dem ej heller baklänges». Han uppvisade därtill, hurusom den nordiska mytologiens personligheter »mer bestämmas genom sina handlingar för tanken än genom sin gestalt för ögat». — »Men all handling förmänskligar . — »1 den mån gudarne endast såsom handlande kunna framställas, bli de människor, man må för öfrigt benämna dem med hvad namn som behagas». De dragas därigenom inom hjältesagans område, och den götiska stammens sagokretsar erbjuda de härligaste ämnen, i synnerhet för målaren. Men farorna ligga också nära till hands, »ty den nordiska hjältesagan är redan i sig själf så kolossal, att den lockar till öfverdrift i framställningen». Allt beror på att konstnären »söker storheten i mått, ej i omått». Författaren erinrar samtidigt därom att uttrycket af den ande, som lefver i de nordiska myterna, eller af den nordiska anden i allmänhet, alldeles ej är bundet vid dessa former. »Ingen form hör som sådan till poetisk salighet, men väl det som ger alla former lif och anda.» Konklusionen af betraktelserna är denna: »Endast så vida är en återgång till det gamla lofvärd och nyttig, som man med detsamma alltid återgår till sig själf.»

Ling kunde ej erkänna, att verkligheten skulle på något sätt missgynna hans drömmar, och tog Geijers uttalanden så illa vid sig, att han utträdde ur Götiska förbundet, dock under bibehållen vänskap med sin snillrike motståndare. Någon polemik i anledning af Geijers afhandling uppkom icke.

I »Eddornas sinnebildslära > framlade Ling ett par år senare sin uppfattning af

{+9+}de nordiska myterna, i hvilka han åtminstone vid denna tid såg idel allegoriska om-klådnader af intellektuela begrepp. Denna skrift följdes af ett bihang, afsedt för de konstnärer, som ville ur de nordiska myterna taga ämnen för sina framställningar. Ling beskref däri hvar och en af mytologiens namngifna gestalter med uppräknande af alla de egenskaper och attribut, som i Eddorna tillskrefvos dem.

Medan de sålunda utsådda fröna till en konstriktning, hvars ämne skulle vara den fornnordiska diktens och hjältesagans händelser och gestalter, mognade i konstnärernas sinnen, medan Fogelberg i Rom grubblade öfver asagudarna och efter långt sökande fann typen för Odin (1828), Tor och Balder (1859), medan Sandberg upptog ämnen ur Sveriges historia och på detta område fann en flitig och alsterrik lärjunge i tecknaren Johan Holmbergson, dog den götiska riktningen inom litteraturen ut, sedan >Frithiofs saga» (afslutad 1823) gifvit det djupast trängande poetiska uttrycket för hvad den hade att skänka samtiden, och Ling stod ensam kvar, »den af sin samtid i allt missförstådde författaren», såsom han själf kallar sig, med en bitter och halsstarrig envishet fullföljande den uppgift-han utstakat för sig.

Lings fanatism har ett sublimt drag, då han i ett slags poetisk yrsel nedskrifver eller dikterar sitt stora epos »Asarne >, hvari all vår forntids visdom, hjältekraft och ädelhet skulle stå fram till lärdom och väckelse för ett förvekligadt släkte. Redan 1816 hade de sju första sångerna utkommit, men först 1833 förelåg denna jättedikt fullbordad i trettio sånger. Den är i sitt slag den omfångsrikaste dikten i hela vår litteratur och fyller i skaldens samlade skrifter öfver 900 sidor. Af samtiden mottogs den med aktningsfull tystnad, och det erkännande, som i enstaka fall gafs författaren af framstående skriftställare, däribland Tegnér, var säkerligen i främsta rummet ägnadt åt hans imponerande personlighet och det vördnadsbjudande allvaret i hans syften. »Att Ling», yttrar Tegnér 1818 i bref till J. Adlerbeth, »i synnerhet i »Gylfe» utsträckt mytens bruk långt öfver hvad den kan och bör vara, att han begått ett poetiskt misstag, detta vet en hvar, i synnerhet han själf; men något öfverseende torde dock ett misstag förtjäna, hvarpå så mycket geni, så mycken konst, så mycket allvar blifvit användt. Mig åtminstone synas Lings själfva förvillelser oändligt mer värda än den lumpna, alldagliga regelbundenheten, som man lärt i skolan, eller den ännu sämre, moderna och likaledes öfverlästa regellösheten hos våra beklagansvärda kraftgenier, som hvarken ha kraft eller geni.» Den vördnad, hvarom detta omdöme vittnar, delades äfven af ett yngre släkte, och mest af dem, som stodo den gamle närmast.

2.

Den tradition, som med en naturlig utvecklings långsamma och organiska omvandlingar bibehållit sig inom den europeiska konstalstringen ända från den italienska ungrenässansens och den äldre holländska skolans tid, allt jämt byggande vidarepå det nedärfdas och inlärdas grund, hade i det adertonde århundradet lupit linan ut. Arfvet af renässansens kraft och gestaltningsförmåga hade mer och mer förtärts. Synkretsen hade blifvit allt trängre, idealen allt konventionelare och disharmonien emellan den vekligt epikureiska konsten samt litteraturens och politikens vidgade och fördjupade syn på de samhälleliga förhållandena allt större. Rococokonsten speglade vackert som en skimrande såpbubbla den utsökta krets, som dansade omkring den, — och brast så lätt som en såpbubbla, utan att någon rörde vid den. Det var legitimitetens fall på konstens område, lika naturligt och oundvikligt som störtandet af samhällets ancien régime. Terrorismen hade här intet motstånd att öfvervinna. Den enda svårigheten var att fylla den tomma platsen. Men hvad hjälpte det att man ropade efter en ny konst! Hvad hjälpte det att man trodde sig äga en sådan! En hel ny civilisation var i antågande, men den bildande konsten befann sig åtminstone icke bland förtrupperna, öfverallt timrades nya samhällsbyggnader, öfverallt förstod man, huru föga som vunnits och huru mycket som återstod att önska, friktionerna mellan samhällets olika lager fortsattes och blefvo allt starkare. Samtidigt fylldes vetandets olika områden af nya problem, hvilkas lösning måste medföra förändringar i äldre lifsåskådningar. Men för grubbel och oro äro ord och toner bättre

uttrycksmedel än marmor, brons och regnbågens färgspel, och århundradet blef på fantasiens område Goethes och Beethovens, senare Balsacs och Wagners; det finns intet samtidigt namn på en målare eller bildhuggare att ställa i jämnbredd med dessa.

De mäktiga, ännu svårförklarliga krafter, som släckt elden på konsthärdarna, hade nått äfven till Sverige, som under Gustaf lll:s tid sett ett frodigt inhemskt konst lif uppspira. Den antikiserande riktningen hade tagit i besittning den tomma tron, från hvilken rococokonsten hade flytt, men förmådde icke häfda sin rätt till densamma. Den konstart, som jämförelsevis bäst höll sin prestige uppe, var skulpturen, på en gång bunden och upprätthållen af de antikiserande principerna; men Byström och Göthe efter Sergel — det var ändå bönder på en adelsman. I målarkonsten var det fullständigt table rase. Ingenting kan bättre belysa den sorgliga dekadensen än Per Krafft d. y:s utveckling. Vid tjugu års ålder hade han målat förträffliga porträtt, genom hvilka han framstod såsom ett af sin tids mest lofvande konstnärs-ämnen. Han reste ut och blef elev af David — för att efter återkomsten mer och mer stelna i ett hårdt och uttryckslöst manér och utveckla ett fabriksaktigt snabbmåleri, vare sig det gällde porträtt eller »Haupt- und Staats-actionen» ur samtidens historia. Äfven Westin hörde till de från början talangfulla konstnärer, hvilkas möjligheter gingo förlorade under dyrkandet af tidens konventionela ideal. Limnell, liksom Westin elev af Masreliez, hade af naturen vida mindre förutsättningar än de båda nyssnämda men gick samma jämna lunk som de och med alldeles likartadt resultat. En ljusning börjar man däremot varsna i Sandbergs och Fahlcrantz' konst. Båda voro starkt påverkade af de nyare litterära strömningarna och hade deltagit i göternas utställning 1818. Fahlcrantz var under denna period vår ende landskaps-målare af betydenhet och har i sina bättre arbeten gifvit vackra uttryck åt romantikens natursvärmeri. Sandberg upptog nationela historiska ämnen och utförde (i Gustavianska grafkoret i Uppsala) de första freskomålningarna i vårt land. Hans historiska kompositioner lida af bristande karakteristik af gestalterna samt en tungrodd stelhet i rörelserna och torftighet i kompositionen. Som porträttör öfverträf-fade han betydligt både Krafft och Westin. Såsom undervisare hade han i sin krafts dagar ett godt inflytande och hyllades af sina elever vid konstakademien såsom deras »mest älskade lärare».

Dessa konstnärer voro de verksammaste vid utdanandet af den unga generationen inom akademien i slutet af 1820- och början af 185o-talet. Hurudan var då akademien såsom institution, och hurudan var den undervisning som där meddelades? Det är ingen ljus bild som möter den som söker upplysning härom. Författaren af akademiens historia, L. Looström, yttrar: Hela perioden (1815-— 56)

förefaller att vara en medelmåttans triumf. Konsten befinner sig tydligtvis på ett sluttande plan; man sträfvar nog och arbetar på att hålla den uppe, men det vill icke gå. Det är svårt att säga, om detta var en följd af den kraftnedsättning, som olyckorna i århundradets början medförde för hela nationen, eller om det hade sin rot i den torra och själlösa ämbetsmannaton, som under dessa år var dominerande i de akademiska fädernas rådslag, och hvilket återverkade på undervisningen. »

G. Nordensvan anför* en mängd utdrag ur bref från konstnärer, som åtnjutit akademiens undervisning, innehållande de mest ampra omdömen om densamma. Jag citerar endast följande. Fogelberg 1825 från Rom till Fahlcrantz: »Jag, som flere af mina kamrater, har gjort mina studier under ledare utan all talang som konstnärer i dessa ofvan nämda konstgrenar (skulptur och måleri); utan jugement på att kunna hänvisa oss på det rätta. Odugligheten, okunnigheten och egenkärleken, förenade med det mest pestifierande smicker, har gjort oss till maniererade, okunniga och egenkära gossar om $0 år och däröfver; utrustade med dessa egenskaper vid en ålder, då ungdomen redan är passerad, lifligheten i aftagande, och stadda på en falsk väg, skämmas vi att inträda bland skolgossar, som vid 14 å 15 år veta mera än vi vid J4». Sandberg 1828 (samma år som han själf blef professor) från Stockholm till Fogelberg: »Det är med vår akademi som med en sjuk, det är bara palliativer att uppehålla lifvet, och våra statuter äro så gammalmodiga, skråmässiga och i flera afseenden numera oanvändbara, att däruti fordras en total reform enligt tidens kraf. Så litet eller intet samband konstnärerna emellan, att hvar och en nu bara söker, som ordspråket säger, klara eld(en) under sin gryta. Forssell och Fahlcrantz äro de enda, för hvilka man äger personell aktning, både i afseende som konstnärer och som människor.» Qvarnström (elev samtidigt med Wahlbom, akademiens stipendiat då brefvet skrefs) 1859 tiH akademiens sekreterare Gerss: »Så länge den

manie-

I Svensk konst och svenska konstnärer i I9:e århundradetrerade smak, som nu härskar hemma, inte blir i grund utrotad, så kan där inga konstnärer bildas, och de få, som äro så lyckliga att i tid komma ut, måste nu beklagligen använda de tre eller fyra första åren för att om möjligt söka glömma det lilla de en gång lärt hemma. Detta är en erfarenhet, som jag och alla mina nu utrikes vistande kamrater redan gjort». I självfva verket finnas, så vidt jag vet, inga vittnesbörd till akademiens fördel, som kunde motväga dessa och många andra hårda omdömen, om icke man vill taga sekreteraren Silfverstolpes oratoriska blomstermålningar vid festliga tillfällen i akademien för god vara, ty enligt dessa rådde i alla afseenden de utmärktaste förhållanden.

Väl icke drägligare men åtminstone mera humoristiskt te sig denna tids förhållanden inom vår konst i följande skildring från 1854 Egron Lundgren, hvilken han offentliggjorde under sitt sista lefnadsår men långt tidigare hade nedskrifvit*:

»Utom öfverintendenten i sitt tal på målareakademiens högtidsdag fanns väl knappt någon som vågade påstå, att skön konst i vårt land på den tiden var särdeles blomstrande, ehuru det ändå skulle varit öfverdrifvet att säga, att allt slags konstverksamhet hade upphört. Lifligheten var som sagdt icke stor, men i lugn förväntan på bättre dagar tröstade man sig med att allt i naturen behöfver hvilostunder, man erinrade sig hur skogens monark själf tröttnar och lägger sig i ide, och man kom i håg, hur den fågel, som är själfva vishetens symbol, till och med sofver midt på ljusa dagen för att därefter kunna se så mycket klarare i mörkret.

Våra mästare åtminstone voro alla sysselsatta. Hofmtendenten Westin repeterade den kongl. familjens porträtter och hade därvid lyckats upptäcka ett nytt färgstoft, som snart kom i allmänt bruk icke allenast i mytologiska oljefärgstaflor, med genier och gudinnor, dygder och laster, utan lika bra äfven på skåp, dragkistor, dörrposter, till och med plank, och gick i världshandeln under namn af professor Westins människofärg. Han hade därjämte äfven under händer ett monumentalt arbete, som föreställde H. M. konung Karl XIV Johan på en hvitmålad häst framför lifdragonerna på Ladugårdsgärdet, en komposition som, ehuru icke egentligen jämförlig med yttersta domen i Sixtinska kapellet, likväl sades äga mycket, som i detta namnkunniga mästerverk saknas. Professor Sandberg preparerade väggarne för freskomålningarne i Uppsala domkyrka och handledde Ekman att måla skinn-pelsar och dalallmoge; Byström var i Rom med beställning på en ny Venus, under det Fahlcrantz svärmade i sina ekskogar, bar titel af »medhjälpare i Kongl. Akademiens rådslag» och gick en eftervärld till mötes med jättesteg, såsom baron Boye träffande anmärkte i sitt underhållande målarelexikon; professor Krafft hade att syssla på någon uthusbyggnad vid sin egendom icke långt från Galgbacken och Skanstull. Men såsom den mest rörlige på sitt sätt finna vi dock kaptenen m. m. Gerss, akademiens ständige sekreterare, som förde den in- och utländska korrespondensen så

• I »Konsthistoriska bidrags. Svensk tidskrift 1875.

nofta han kunde göra sig ledig från ömmare och angelägnare plikter i Amaranter-orden, Redlige Svenskar eller vid glada maskeradtillställningar i f. d. Kirsteinska huset.

Rosendals slott var uppfördt på Kongl. Djurgården. I enkel stil, ty den gamle republikanske hjältekonungen sades icke älska prakt, och detta lustslott var ämnadt endast till kongl. hof-tépavillon. En del af allmänheten trodde byggnaden vore flyttbar, men detta bestriddes bestämdt af andra. Professor Limnell, denne Farnesinas Raphael, målade där plafonder och arabesker, fullkomligt värdiga ändamålet och mästaren. Rummen pryddes dessutom med upphängda förgyllda ramar, somliga med oljefärgstaflor uti, — men de bättre med spegelglas, och när den stora Elfdals por-fyrvasen uppställdes, kändes af åtskilliga lyriska poeter på bara backen utanför liksom en fläkt från Augusti tidehvarf. Kronprinsen Oscar, grefve Gustaf Bonde på Säfstaholm och förste expeditionssekreteraren herr Pär Ulmgren köpte taflor, ja det gick rykte, att äfven andra bemedlade och välmående personer hyste varmt intresse för konst. Som emellertid något direkt inflytande af detta varma intresse för konst och konstnärer allt jämt fortfor att förblifva omärkbart, må det icke förtänkas, att sådana mecenaters verkliga tillvaro här i lifvet uppenbart betviflades af mången fattig artist, som ändå fullt och fast trodde på hvita frun.

Man skulle nästan kunna säga, att det kändes liksom ett slags solförmörkelse i den inhemska konstvärlden. Det behöfdes inga sotade glas för att se det, men att gräma sig däröfver hade varit både vanvettigt och gagnlöst. Visserligen kunde det kännas ömmande för känslofulla själar, att det fortfarande skulle anses vara så skamligt att befatta sig med skön konst, eller att de, som kallade sig dess idkare, så oförsynt betraktades endast såsom en sämre art af lindansare eller konstberidare och merendels blefvo ansedda för (hvad de visst ändå mången gång voro) kringstrykande försvarslösa personer, men hvem kan bekämpa ödet, det järnhårda ödet?

Undergifvet och med tålamod hoppades man på andra och bättre tider och försökte hämta tröst af rosenbusken, som lärer huru det först måste skjuta ut många hvassa taggar, innan den härliga, fulla blomman slår ut i all sin fägring.»

När formelväsende och slentrian synas hafva utrotat allt initiativ, tagit alla tillgängliga krafter i besittning, trampat ut banade stigar och makligt breda ut sig i maktens och ärans ro, — då brukar förnyelsen vara nära. Den uppmärksamme betraktaren skall då kunna varseblifva det späda skottet af den rosenbuske, om hvilken Egron Lundgren talar. Föga aktad af trädgårdsmästarne, som icke hafva planterat den, växer den upp utanför den hägnade konstens park. I bästa fall lämnas den i fred att sköta sig själf bäst den gitter. Den kämpar för mark att sänka rötterna i, för luft att breda grenarna i, på det att den måtte få välsigna nejden med sin doft och sin fägring. Törnena komma, de äro vissa. Slutligen randas kanske en dag, då knopparna brista och då människorna samlas i förundran öfver de nya blommor, som slagit ut där de minst väntade det.

{+'4+}Så kom det ock en dag en ny vår och en nya flora i den svenska konsten. Det var under uppväxt ett släktled, som bragte utvecklingen ett stycke längre fram och af gladt hjärta och varm öfvertygelse gaf hvad det var i stånd att gifva. Dess tid är förbi, till och med inflytelserna från denna tid äro undanträngda af andra och nyare. Men vi hafva allt skäl att tacksamt minnas de män, som på 183 o-talet beträdde konstnärsbanan i vårt land, och däribland icke minst den, hvars öden jag nu går att skildra.

LOKE OCH SIGYN. Pennteckning. I Nationalmuseum.

{+15+}i 4:1

VID ÄTTESTUPAN. Blyertsteckning. / Nationalmuseum.KARL XII:s DÖD. Handteckning. I Nationalmuseum. Återgifven i etsning i Magazin för konst, nyheter och moder 1829.

JOHAN WILHELM KARL WAHLBOM.

1.

ruksägaren Johan Wahlbom innehade i början af frihetstiden Gryts bruk i Nerike, senare gården Apelrum vid Kalmar, där han berättas hafva utöfvat läkareverksamhet. I sitt äktenskap med Anna Margareta Ryning hade han sonen Johan Gustaf, som blef en af Lin-

O

nés mest framstående lärjungar. Återkommen från en studieresa till Tyskland blef denne 1753 provinsialmedikus i Kalmar och kvarstannade på denna post till sin död 1808. Det heter om honom, att han »var en man af grundlig lärdom och vidsträckta kunskaper, hade ett lätt och muntert lynne, mycken kvickhet och skarpsinnighet och ett välgörande hjärta». I sitt gifte med Elisabet Kristina Björnstjerna, yngsta dottern till biskopen i Kalmar, sedermera ärkebiskopen Magnus Beronius, hade han sonen Karl Adolf (född 1766). Hos honom kämpade den fäderneärfda hågen för naturvetenskaperna med böjelsen för den klassiska filologien. Det blef inom det senare området som han afslutade sina akademiska studier, hvilka 1789 förskaffade-honom en anställning som vikarierande lektor vid Kalmar gymnasium. Men han glömde dock icke bort naturvetenskaperna, och

{+‘7+}under en resa till Holland och England 1791 gaf honom sir Josef Banks berömda naturaliekabinett i London under flera månader ämnen till studier. Följande år besökte han universiteten i Oxford och Cambridge. Ar 1795 blef han ordinarie lektor vid Kalmar läroverk »i vältalighet och poesi», såsom lektorerna i de klassiska språken på den tiden benämdes, hvilken befattning han skötte »oafbrutet samt med utmärkt gagn för den

studerande ungdomen», ända tills han 1822 erhöll Ljungby pastorat i Kalmar stift. Professors titel hade han erhållit 1801 och teologie doktors värdighet 1818. Större delen af hans utgifna skrifter äro författade på latin och behandla ämnen ur den klassiska filologien.

Först vid 48 års ålder ingick han äktenskap. Hans hustru hette Beata Fredrika Ljungfeldt (född 1792) och var dotter af krigsrådet H. W. Ljungfeldt och Maria Elisabet Roos af Hjelmsäter — af samma släkt som den bekante etsaren L. H. Roos. Af de sex barn, som föddes i detta äktenskap, var det äldsta sonen Johan Vilhelm Karl, född den 16 oktober 1810, hvilken skulle foga konstnärliga lagrar till dem som hans fader och farfader skördat inom vetenskaperna.

Anlagen yttrade sig redan i den späda barnaåldern. Den lille gossens käraste leksak var ett stycke krita eller en blyertspenna. Han ritade af hjärtans lust hästar, hundar, hjul och andra märkvärdigheter, mer och mindre begripliga för utomstående. Än mer: han var skoningslöst kritisk mot sig själf och utplånade ofta sina teckningar med orden: »Det var inte bra . Han tog tydligen sin sak på allvar ifrån början. Detta väckte nog en viss uppmärksamhet i familjekretsen, att döma däraf att en hans numera aflidna syster på sin ålderdom berättat mig detta lilla drag såsom ett barndomsminne. »Wahlboms konstnärskallelse», yttrar Scholander, »och arten af hans skaplynne visar sig redan i de utkast, som finnas kvar från barnaåren, då den äfventyrliga riddartiden lekte i gossens håg. »

Då han redan vid fjorton års ålder lämnade sitt föräldrahem, var det dock, så vidt man vet, utan någon tanke, vare sig å föräldrarnas sida eller å hans egen, på att han skulle gå den konstnärliga vägen. Antagligen var det af fri vilja som han valde den militära banan, som för ynglingar vid denna ålder plägar ha så stor lockelse. Han inträdde som kadett på Karlberg 1824 och blef här, såsom hans vän C. A. Adlersparre berättar*, »snart allas vän och sina lärares gunstling; detta senare mindre genom just något träget umgänge med läroböckerna än genom den alltid framstående ädelheten i sin karaktär och öfverlägsenheten i förståndsgåfvor». Han var »liten men axelbred och knuten till växten, med rosiga kinder och höghvälfd panna, öppna och reguliera anletsdrag, kastanjebrunt, något lockigt hår samt stora och ljusblå ögon». Bland kamraterna bildades ett litterärt förbund, hvilket utgaf en handskrif-ven tidning, som »med häntydning på det efemera och på all snillets blixt och åska tomma innehållet » kallades Kornblixt. C. A. Ridderstad skötte textafdelningen under

• I »Anteckningar om bortgångne samtidaI. Stockholm 1859.

{+18+}medverkan af Adlersparre och andra, och Wahlbom »bestod en särdeles lyckad vig-nett och interfolierade den ömsevis prosaiska och poetiska spaltfyllnaden med pikanta och smakfulla teckningar».

Wahlbom befann sig, såsom han själf snart förstod, på en bana som föga öfver-ensstämde med hans smak och naturanlag. I allmänhet ägnade han icke lärokurserna stor uppmärksamhet. Endast då han fann ett vackert examensbetyg vara af nöden, »grep han till boken, slukade innehållet och vann — alltid med heder — sin afsikt. Men med stor lust och framgång ägnade han sig åt gymnastik och fäktning», blef personligen bekant med Ling »och vann den färdighet i idrotter, som längre fram skulle föranleda hans anställning vid gymnastiska centralinstitutet. Hans käraste sysselsättning var dock att öfva sig i teckning, och vid sidan härom studerade han estetik, konsthistoria och anatomi eller ock märkliga vittra arbeten». Adlersparre nämner bland dessa Ossians sånger, Tassos Befriade Jerusalem och de gamla isländska sagorna. Scholander omtalar, att Wahlbom på Karlberg äfven gjorde bekantskap med Lings arbeten och »hänrycktes af dessa och deras grund, de skandinaviska fornsagorna, till den grad, att medeltiden helt och hållet öfvergafs, innan han hunnit intränga i dess detaljstudier, och han kallade numera till lif endast asar, jotar och vikingar».

Det första vittnesbördet om Wahlboms konststudier under Karlbergstiden är en af honom 1827 egenhändigt skrifven öfversättning af Preisslers proportionslära, något som gifver en föreställning om, med hvilket allvar han ända från början tog studiet af människogestålten till sin uppgift. Ty värr var den handledning, som i denna bok bestods honom, af skralaste slag. Jag citerar därur följande: »Sedan vi hafva beskrifvit människans längd i dess riktiga proportion, så skulle vi egenteligen tala om dess och dess delars bredd. Men det låter sig ej göra här, emedan längden af en kropp kan nog vara i sin behöriga proportion, men bredden måste rättas efter personens

beskaffenhet». Författaren har lagt märke till att »Apollo tecknas helt olika Mars, och ännu mera åtskiljas Hercules och Mercurius». — »Men förnämligast bör denna åtskillnad märkas på kvinnliga figurer, ty på dem böra inga muskler tecknas, ännu mindre några kantiga knotor eller leder, utan alla konturer måste vara lena och runda». Enligt författarens metod ritas en människofigur på följande sätt: »Först göres hufvudet med dess cirklar och bågar af hvad storlek som helst; sedan drages från midten af halsen en linje till halsgropen, vid hvilken lifvets båglinje sitter och som fortgår därifrån till slutet af underlifvet; därifrån drages en linje på tvären från den öfre ändan af lårpipan till den andra, och på samma sätt vid axlarna. Vid dessa begge linjer sättas nu de öfrige delarna, armar och ben i deras behörige proportioner. Kring dessa medellinjer tecknas konturerna, hvarvid man noga måste gifva akt på hvarje del, hvar den är bredast eller smalast; både i afseende på honom själf och de öfriga delarne». Det är konstundervisningens Cajsa Warg, denna receptbok om hur man med mätningar och bestick lagar till den mänsk-

{+'9+}liga gestalten i dess rätta fulländning. Man måste förlåta att det målades sådana taflor som flertalet af dem vi äga kvar från 1820-talet, om undervisningen verkligen i allmänhet var af denna art, och det är med blicken fästad på dylika grundläggande läror som man måste mäta betydenheten af Wahlboms insats i vår konstutveckling.

Den 6 oktober 1828 afled doktor Wahlbom. Det ligger nära till hands att antaga, att föräldrarna med oro förnummit sonens växande håg för artistbanan och ej velat gifva sitt samtycke till en öfvergång till denna. I alla händelser dröjde det ej länge efter faderns död, innan den unge Karl tagit steget fullt ut. Vid konstakademiens högtidsdag i februari 1829 erhöll den nittonårige kadetten en jetton för en tuschteckning öfver årets prisämne » Epaminondas' död». Det tilläts honom att deltaga i Akademiens utställning med 5 tuschteckningar af egen komposition, hvilket visar att vederbörande voro honom vid första bekantskapen väl bevågna. Ämnena voro, utom det ofvannämda, Aeneas bärande sin fader från Troja», »Lucretia», »Josua» och »Slaget på Fyrisvall». Man ser i valet af dessa inflytandet af den antikiserande riktningen, i hvars anda äfven de bibliska motiven plägade behandlas, men också den vaknade hågen för de fornnordiska ämnena. Samma år finna vi för första gången en etsning af Wahlbom i det af kammarherren baron Boye utgifna »Magasin för konst, nyheter och moder . Den föreställer Karl Xll:s död vid Fred-rikshall och är stelt och otympligt utförd i det på denna tid gängse oaccentuerade konturmaneret. Utgifvaren framhöll i texten, att Wahlbom, som endast var »naturens elev», ägde ovanlig naturlig fallenhet för komposition och teckning, och tillade: »Med så lyckliga anlag, ett så skarpt öga för formernas korrekthet och underhandledning af en i den högre kompositionen invigd artist, äger man med skäl de största förhoppningar, hvarom alla de försök Red. haft tillfälle att se gifva ovedersägliga bevis». Nästa år inflöt i samma tidskrift en serie af sju etsningar af Wahlboms hand till Walter Scotts »Sjöfröken», äfven dessa signerade 1829. Dikten hade genom Lars Anells öfversättning nyligen vunnit en talrik svensk läsekrets. De ömma och sentimentala situationerna äro genomgående konventionelt behandlade, men i bilden af enviget emellan Fitz James och Rodrik, där den senare stupar, måste man beundra den utomordentliga kraftutvecklingen i de båda kämpandes gestalter, inbegripna i en rasande strid på lif och död. Detta är första gången som konstnären riktigt visar klorna. Den välvillige utgifvaren underlät ej heller denna gång att påpeka »denna unga mannens lyckliga naturanlag för teckning och komposition», hvilka redan voro läsarne bekanta genom bilden af Karl XU:s död, och tillade: »Då

dessa (anlag) allt mera utvecklade sig hos honom, och, liksom all annan verklig fallenhet för en sak, icke kunde undertryckas, för att göra honom till annat än hvartill han af naturen tycktes danad, har han numera öfvergifvit sin tillämnade militäriska bana och beträdt konstnärens». På hösten samma år skref Boye till sin vän majoren och bataljmålaren Wetterling: »Ett nytt ämne i teckningsväg har

uppstått, som icke allenast lofvar att bli mästare men redan tecknar förvånande

{+20+}korrekt och i synnerhet nakna figurer med den yttersta sanning i muskelspelet, så att Westin baxnat, när han först fick se dem, och denne yngling har lärt sig själf hvad han kan. Han heter Wahlbom, hans far har varit prost. Gossen är 17 eller 18 år, var kadett men har nu af håg och lust för konsten gått därifrån, bor och äter fritt

hos Westins syster, fru Lund, och handledes af Westin på dennes atelier. Han komponerar därjämte ganska bra och vet redan att gruppera sina figurer så att det är en glädje att se; är för öfrigt allvarsam och trygg, säger icke mycket.»

Wahlbom omtalas i konstakademiens handlingar såsom elev första gången i januari 1830, då han tillerkändes den fjärde eller Meijerska medaljen för uppvisade egna kompositioner, ritade med penna, hvarjämte han uppmuntrades med jetton för perspektivritningar. Han hade vid inträdet befunnits så långt hunnen, att han befriades från undervisningen i principskolan och fick börja sina studier i den högre afdelningen. Ett år senare erhöll han ett Gahmiskt stipendium af 50 riksdaler banko för ett antal historiska kompositioner, ritade med penna, och jetton för arbeten i modellskolan. Det Gahmiska stipendiet förnyades följande år.

Det var i afsikt att utbilda sig till målare som Wahlbom började sina studier. Men de första försöken utföllo icke lyckligt, han blef nedstämd och osäker på sig själf och trodde sig slutligen ha upptäckt, att han saknade färgsinne. Olyckligtvis instämde Westin allt för hastigt i detta omdöme. Med Wahlboms öfverdrifna själf-kritik sammanhängde hans foglighet att följa andras råd, och resultatet blef att han lade penslarne å sido och öfvergick till skulpturstudier. Byström hade 1829 åter-vändt från Italien, stannade i Stockholm till 1832 och skötte under denna tid sin befattning såsom vice professor, sedermera ordinarie professor i skulptur vid konstakademien. Han hyste ett lifligt intresse för Wahlbom och torde hafva varit den bland lärarne, som mest tog sig af honom. Men därjämte hade Wahlbom vid skulpturstudiet mycken nytta af den verksamhet, som han erhöll vid gymnastiska centralinstitutet och till hvilken jag i annat sammanhang skall återkomma. En af Wahlboms närmaste vänner, sedermera professorn L. G. Branting, har i bref till Adlersparre härom yttrat: »Det var där han sattes i tillfälle att taga intryck af en stor mängd

växlande kroppsrörelser, så väl med som utan beklädnad, hvilka blefvo från den organiska sidan honom förklarade; det var såsom boende i institutets lokal han genom fleråriga dissektioner å människo- och djurkroppar förvärfvade en vidsträckt kännedom i den topografiska anatomien; där som han uppmärksamgjordes å exteriörens skiljaktliga förändringar under olika muskelkontraktioner vid såväl mobila som passiva rörelse-akter; där som han hörde den genialiske Ling framlägga sina estetiska, skarpsinniga grunder öfver det mentala och fysiska lifvets inbildning inom hvarderas gränser; där hvarest han genom sin egen kroppsutveckling blef i erfarenhet om rapporten emellan människonaturens inre och yttre krafter, sammanlänkningen mellan dem båda, deras, med hvarandra inbördes, ömsesidiga frid och strid,beverkad genom lika eller olika jämnviktsförhållanden. Lings varma sinne och upprymda sinne för plastiken öfverflyttades på Wahlbom och gjorde att hans känsla för skulpturen så tidigt, så kraftigt och så hastigt upptändes. — Märkligt var den korta tid, som åtgick för att i leran skapa de själfulla bilderna. — Med en ovanlig snabbhet och lefvande inre åskådning fattade han och kvarhöll den tankebild, han inom sig skapat, hvarför blott en med några drag upptecknad esquisse på en liten pappersbit var tillfyllest att leda honom vid utförandet af större skulpturarbeten som ock vid hans gravering, oaktadt de på plåten förekommande mest rika och djärfva figurgrupper. Man kan säga, att han förkroppsligade den kroppslösa tanken med lika lätthet, styrka och sanning uppå duken och i kopparn som genom formandet af leran, den han uppkallade från sin dödsdvala för att härma det fria ovanskliga lifvet.»

Af Wahlboms skulpturarbeten är, så vidt jag vet, endast ett bevaradt, nämligen en i Nationalmuseum befintlig statyettgrupp i lera, förmodligen samme »Bacchus som barn», som Adlersparre »tillhandlade sig för en ringa köpeskilling». Branting omtalar de >lika sannt tänkta som mästerligt utförda* statyerna »Uller» och »en ute på kärleksvärf bevingad Amor, besinnande sig öfver följderna af sin begångna list». Mot den förra statyn gjorde Branting »åtskilliga anmärkningar, som, visserligen mindre befogade, utföllo så illa, att Wahlbom med anledning däraf nedbröt sin förtjänstfulla Uller», hvilket Branting högeligen förebrådde honom. 1833 hade Wahlbom behandlat akademiens prisämne »Kains ånger» i bas-relief och erhöll därför »ett högre skulpturstipendium af 60 riksdaler». Konstföreningen inköpte 1836 »Drucken faun», staty i gips, för 66 riksdaler 32 sk. samt 1837 *^n flygande Amor», staty i gips, för 100 riksdaler. 1 konstföreningen utställde Wahlbom 1838 två statyer i gips, »En fängslad Amor» och »En sofvande Amor». Kort efter det att Wahlbom

1838 lämnat Sverige omtalade han i bref till Wetterling två statyer, en Amor —

kanske en af de redan nämda — och en Bacchus, hvilka erbjudits konstföreningen men ej blifvit inköpta. »Att konstföreningen ej köpte den s. k. Amor», heter det, »undrar jag ej mycket på; den är ej för vacker; men den andra lilla figuren kunde de så gärna ha tagit som de köpt af mig andra förut; torsen på Bacchus är det bästa jag modellerat. 1 det hela taget är det likväl likgiltigt. > Dessa äro de skulpturarbeten af Wahlbom, som jag funnit omtalade. Till atelier fick han med Lings tillåtelse använda centralinstitutets fäktsal.

Påfallande är, att någon kvinnlig figur ej förekommer bland Wahlboms skulpturarbeten. Anledningen härtill är lätt att förklara. Något studium efter kvinnlig

modell förekom vid denna tid icke inom akademien. Först 1839 beslöts det på

förslag af Gillberg, att de äldre och med högre priser belönade eleverna skulle en vecka i hvarannan månad få afteckna en kvinnokropp, »helst en dylik åtgärd skall numera vara införd vid de flesta och största konstakademier i Europa». Några kvinnliga yrkesmodeller funnos väl knappast i Stockholm före denna tid, och äfven om så varit, skulle Wahlbom ej haft tillfälle att depensera något på dem.

{+22+}Att af ett enda litet och skisseradt arbete draga några slutsatser om Wahlboms stil och betydenhet såsom skulptör låter sig naturligtvis icke göra. Det måste emellertid erkännas, att skissen »Bacchus som barn» är friskt och karaktärfullt utförd och påfallande litet påverkad af vare sig äldre eller samtida förebilder.

Skulpturen hade sålunda blifvit Wahlboms hufvudstudium vid akademien. Men med sin lättrörliga inbillningskraft kunde han icke stanna uteslutande inom en konstart, som fordrade både kyligt tålamod i arbetet och stark begränsning i motivet. Han sjöd af lust att framställa figurrika, passionerade, vilda uppträden, allt sådant

BACCHUS SOM BARN. Skiss i lera. I Nationalmuseum.

hvaraf de stränga plastiska lagarna sprängas, och af ett slags själfbevarelseinstinkt sökte han sig tillbaka till ytans konst. Om hans färgsinne hade tvifvel uppstått, om hans kompositionsförmåga och hans sällsynta formsinne i teckningen kunde ingen tvekan råda hvarken hos honom själf eller andra. Sällan har vår konstakademi haft den förmånen att mottaga en lärjunge, som i denna riktning varit tacksammare att handleda och utbilda — och sällan har akademien med så stör likgiltighet öfver-lämnat åt sig själf en snillrik lärjunge, i största behof af dess omhuldande och understöd.

{+2?+}Detta berodde icke på bristande flit å Wahlboms sida. Hjalmar Ling - -en son till P. H. Ling och fortsättare af faderns verksamhet på det gymnastiska området — har vitsordat att Wahlbom, fast hans tjänstebefattning vid centralinstitutet var ganska ansträngande och upptog mycken tid, däraf ej lät hindra sig att med rastlös ifver arbeta på ledighets-stunderna, som användes till att studera anatomi, perspektiv- och färglära, att göra sig förtrogen med antiken samt att komponera i större skala. »Han idkade sina studier dels vid målareakademien, dels vid centralinstitutet, antingen under form af ritningar till de elementarställningar och tillämpade rörelser, som Ling uppgaf efter organiskt-meka-niska grunder och sedan granskade, eller i sammanhang med de mest trägna dissektioner och studier af den s. k. »ytterläran», hvilket arbete ofta utsträcktes till långt in på nätterna vid ett eländigt talgljus och ådrog honom mindre lyckligt utrustade kamraters gyckel.»

Icke heller kan den kyliga stämningen inom akademien förklaras däraf att Wahlboms riktning föreföll lärarne vådlig eller obegriplig. Han sträfvade från början efter att blifva historiemålare, såsom Holmbergson, Samuelsson, Dahlström och många andra af hans samtida, han ville just fortsätta i en riktning, som redan fanns och som hyllades af alla akademikerna. Han ansågs till och med vara denna härskande riktnings förnämsta framtidshopp. »På en tid», skrifver Boye, »då man öfverallt från alla målareakademier hör en klagan, att de unge artisterna åsidosätta den sannt historiska stilen, grundad på studium af antiken och använd på folkslagens äldre historie och endast sysslosätta sig med behandlingen af scéner ur hvardags-lifvet, är det dubbelt tillfredsställande för oss, att en ung konstnär uppträder, som gjort detta studium till sitt uteslutande enda föremål och hvars snille förstått inför-lifva sina åsikter med historieskrifvarens och skaldens, genom ett genialiskt uppfattande af ämnet i

förening med en ganska korrekt teckning. Herr Wahlboms kompositioner och teckningar uppfylla i hög grad de fordringar man gör i den äldre historiska stilen, de kunna utan öfverdrift kallas förträffliga».

Den verkliga anledningen till den likgiltighet eller afvoghet, som uppstod mot Wahlbom inom akademien, finner man lättare i hvad Branting berättat om honom i ett bref till Adlersparre. »Det var såsom tecknare», skrifver Branting, »han likaledes innehade en hög grad af skicklighet och därföre alltid till sin känsla led vid betraktandet af förfuskade ritningar. Jag påminner mig ännu, huru han gemenligen efter bevistade anatomiska lektioner på Kungsholmen vämjdes vid en viss lärares uppritade, vanställda figurer, som föranledde flera oss emellan nöjsamma samtal; huru han till följd af sina grundliga studier i rörelseläran, i förklaringen öfver muskelaktionen, berättade rätt sällsamma historietter öfver undervisarens förlägenhet och misstag vidkommande sammansatta rörelseverkningar samt huru äfven vissa å målareakademien hållna föredrag i dessa ämnen» (af A. J. Retzius?) »lika mycket vittnade om obekantskapen med rörelseläran som brist på sinne i skön konst. Läraren, efter all anledning uppmärksam blifven därå, sökte å akademiens modellrum att blottställa

{+24+}Wahlbom och föreläde honom att rita den då för eleverna stående lefvande modellen såsom écorché eller utan hudbeklädnad. Wahlbom, redan van vid att i centralinstitutet afteckna så väl döda som nakna lefvande kroppar, verkställde detta med lätthet och utan allt bemödande, hvilket väckte alla de närvarandes uppmärksamhet och förvåning. * — Wahlbom hade med sin stora begåfning och sitt intensiva arbete på några år lärt sig själf långt mera än hans lärare hade kunnat meddela honom. Det är icke antagligt, att han förhäfde sig häröfver, ty sådant var främmande för hans fordrings-lösa karaktär och jämna lynne, men han kunde ju icke dölja det hvarken för sig själf eller för andra, och det fanns måhända en viss trygg medvetenhet i hans sätt,

ELLIOT. WAHLBOM. BRANT1NG. L1NG.

CENTRALINSTITUTETS GYMNASTIKSAL. Akvarellerad pennteckning af Egron Lundgren. 1831.

I Nationalmuseum.

som irriterade de undermålige lärarne. »Inställsamhet var icke hans svaga sida», säger en af de konstnärer, som personligen känt honom (W. Wohlfarth), »han utvecklade en sällsynt karaktärsfasthet och förstod icke böja rygg hvarken för lyckan, makten eller gunsten.»

Med sin fasta föresats att bryta sig en bana som konstnär och i känslan af sina växande krafter härtill hade Wahlbom afsagt sig sin andel i det lilla fäderne-arfvet till förmån för sin moder och sina yngre syskon. Äfven understödet af Westin torde icke hafva räckt länge. Redan i början af akademitiden stod han blottställd, och den hårda och lifslånga existenskampen vidtog på fullt allvar. Han kom då på den tanken att söka en anställning som underlärare vid gymnastiska centralinstitutet,

{+25+}som stod under Lings ledning. Denne mottog honom med faderlig välvilja, och Wahlbom erhöll den begärda anställningen, fick en liten aflöning och fri bostad i institutet. »Han fick där ett litet fuktigt rum», omtalar Hjalmar Ling, »hade ofta ej något ljus om kvällarna, åt vanligen ett bröd till frukost, stundom med mjölk, och jag har all anledning att tro att han led nöd. »

»Uppe vid hörnet af Klara Bergsgatan och Beridarbansgatan», berättar Wohlfarth, »se vi trenne gamla förfallna byggnader med höga gaflar, utgörande det s. k. gymnastiska centralinstitutet. 1 denna triangel var fader Ling själf liksidigheten; de tre punkterna bildade hans guldgossar: Branting, Georgii och Wahlbom. Inne på gården är själfva gymnastikhuset, det forna s. k. Meyerska gjuthuset, där malmen i glödande strömmar danat de gustavianska hjältestoder, som nu pryda Stockholms torg. Åt Klara Bergsgatan ligger ett lågt stenhus med små fönsterrutor, där många förbi-vandrande i den ensliga natten då varsnade ett dunkelt sken: där satt Wahlbom med stelfrusna fingrar och dissekerade, det var anatomisalen. En portlänga skiljer denna byggnad från själfva bostället, i hvars hvassa hörn på nedra botten fanns ett litet kyffe till kammare, lagom för en anspråkslös portvakt, i många år Karl Wahlboms bostad och atelier, jämte gymnastiken och anatomisalen hans valplats; hans värd var Lingen, och tillgång ingen.»

En liten episod från denna tid berättas af samme sagesman. Den förtjänar anföras såsom ett äldre motstycke till

»Röda rummets» drastiska skildringar af akademielevernas lif på 1870-talet. »En bister vinterdag satt konstnären i sin oftast oeldade kammare, vid etsplåten; magen bullrade af förtrytelse, men hufvudet var fullt af öfver-sälla drottar, de där kring kämpasalens festliga bord kredensades af yndiga valky-rior, hvilkas väna blickar skarpt kontrasterade med den hvassa käringprofil, som nu satte in näsan genom den på glänt hållna dörren och gällt frågade: Ska' det inte hämtas något i dag heller? — Bortbjuden, mumlade Wahlbom och tog sig en pris; adjös, änglamadam! Ett kvarter mjölk i afton! Så fullbordades den stora Asafesten och sattes under etsning klockan 8 på aftonen. Då inträdde en kamrat; de gingo ned till torget, och Wahlbom inbjöds jämte denne af en s. k. wohlthäter till farbror, en af dessa trindhylta, rundgattade nobismän, som på kvällskvisten den tiden alltid höllo stadig kurs på Kastenhoff, med Krafft i spetsen. Men Wahlbom, som hatade spetsning, förtärde endast en biffstek och ett glas öl, efter hvilken traktering han nu svimmade — orsaken kände ingen af de jovialiska bröderne. Går väl öfver som mycket annat, sade Wahlbom och tog sig en pris ur näfverdosan, Asarnes gästabud kännes efter.»

Vi hafva sett Wahlbom vid inträdet i akademien utställa egna kompositioner i tuschritning. Han hyllade vid denna tid en sats, som han jämte mycket annat lärt sig i Preislers proportionslära, den att »den största skönheten består i nätta och goda konturer». I hans tidigaste teckningar finner man icke spår af belysningar med motsvarande skuggor och klärobskyr, och länge nöjde han sig med lätta antyd-

{+26+}ningar af kontrasterna mellan ljus och skugga. Hans formgifning röjer ännu studier af skulpturverk snarare än af den mänskliga formen, och hans skiljer sig vid denna tid från sina samtida egentligen genom gedigenheten i detta andrahandsstudium och genom liffullheten i sin komposition.

1 ett torftigt och nyktert konturmanér utförde han sina tidigaste etsningar. Hvem som lärde honom etsningskonsten, kan jag ej bestämdt uppgifva. Man vore mest böjd att antaga, att akademiens vice professor i teckning, kopparstickaren K. D. Forssell, gifvit honom den första handledningen, i synnerhet som Wahlbom ansluter sig till tekniken hos de Forssells elever, hvilka deltogo i arbetet på planschverket »Ett år i Sverige» (1825—33). Men i sådant fall skulle han med ovanlig lätthet hafva inhämtat de tekniska grunderna, ty de förut omtalade etsningarna i Boyes Magasin utfördes, då Wahlbom »ännu blott i några veckor varit elev af de fria konsters akademi, hvadan dessa hans arbeten», enligt Boyes ord, »således böra bedömas såsom foster af hans naturanlag och ej såsom konstens, ehuru de visserligen lofva ett ernående af dess högre fullkomlighet. » Jag anser ej osannolikt, att han af Boye, som själf förde etsnålen, inhämtat så mycket af konsten som behöfdes för att få debutera i »Magasin för konst, nyheter och moder».

Den unge konstnären-gymnasten erhöll sina bestämmande intryck icke uteslutande eller ens företrädesvis inom akademien utan på »jemnastigen», såsom han skämtsamt benämde sin andra arbetslokal, under förtroligt umgänge med sin vördade lärare, till hvilken han såg upp med obegränsad beundran. Vi hafva Brantings vittnesbörd om att Ling å sin sida högt uppskattade Wahlbom »för hans naturgåfvor, för hans friska fantasilif, liksom för hans redbara, allvarliga och sanningsfuila karaktär». C. F. Ridderstad, som redan under sin kadettid genom Wahlboms förmedling gjort Lings bekantskap, har i sina skildringar af honom gifvit oss lifliga intryck af hans förhållande till det yngre släktet. »Välkommen när som helst», yttrade Ling till Ridderstad vid deras första sammanträffande; »väl har jag ofta rätt mycket folk hos mig, men jag skall försöka, då herrn kommer, att göra mig dem kvitt så fort som möjligt, på det vi må ensamma få språka med hvarandra. Men kom ihåg, att herrn bör alltid anse mig som en svensk gubbe, som ej förstår sig på smicker; men därjämte som en klok gubbe, som alltid skall tala sanning. Låt ingen emellertid gifva sig lagar; för författaren finnes blott en, och det är den som är inneboende inom honom själf. Har herrn ingen där, kan ingen heller dit-ympa någon. Författaren bör likna trädet: egen rot och egen stam.» Man behöfver

blott i stället för »författaren» sätta »konstnären», och man har en bild af Lings

förhållande till Wahlbom och en förklaring på det starka och välgörande inflytande han öfvade på honom. Sådana ord äro som lifsluft för en ung begåfvad man, och

han gömmer i tacksamt minne den som uttalat dem.

En sommardag — året onämndt — voro Ridderstad, Wahlbom och »Stockholmspostens» utgifvare Anders Lindeberg gäster hos Ling på hans villa Anelund vid

{+27+}vägen emellan Haga och Ulriksdal. Vid middagen bjöds på kalfstek, enligt Lings teorier tillredd »på våra äldsta förfäders vis» — d. v. s. såsom rostbiff. Såsom dryck förekom endast »mjöd», — »utmärkt i sitt slag». Efter denna middag, under hvilken Ling med stort allvar ordat om förfädernas företräde framför oss äfven på det kulinariska området, tilldrog sig en episod, som i detta sammanhang förtjänar att anföras.

»Ling förde oss», berättar Ridderstad, »till ett litet, mycket litet rum till vänster om själfva ingången till byggnaden, det var hans arbetsrum. Han införde oss likväl dit på ett sätt liksom ville han öfverraska oss med en stor hemlighet. Han

ENVIG PÅ SAMSÖ MELLAN HJALMAR OCH ANGANTYR. Pennteckning. I iWitionjlmuseum.

öfverraskade oss verkligen äfven. Sedan vi slagit oss ned därinne, framtog han nämligen manuskriptet till det digra skaldestycket »Asarne». Under det han själf uppläste åtskilliga till och med ganska långa stycken därur, lät han oss äfven erfara sitt omdöme därom, och att det icke utföll till författarens nackdel får man väl ej förundra sig öfver. Man har sagt att han var egenkär. Ja och nej! Det bifall han skänkte sitt arbete uttryckte väl, att han var nöjd med hvad han skrifvit, hvilket, omedelbart sprunget ur hans inre, ju alltid måste återgifva hvad han bäst tänkt, återljuda af hans hjärtas heligaste rörelser, vara ett eko af det ögonblickligt skönaste inom honom. 1 det sätt, hvarpå han egnade sitt eget författarskap — låt vara

{+2»+}— sin beundran, låg det något så barnsligt godt, anspråkslöst och enkelt, att han därigenom snarare drog åhöraren kärleksfullt till sig än på något slags oangenämt sätt aflägsnade honom.»

Här se vi sålunda Wahlbom under det direkta inflytandet af sin lärare och vän, hvars diktning han redan under Karlbergstiden lärt känna och beundra. Med beundran förenade sig tacksamheten, och Wahlbom beslöt att ägna sina konstnärliga krafter åt att i bilder tolka asabardens syner. Härtill ägde han stora förutsättningar. Han hade en flödande improvisationsgåfva, i släkt med Lings egen. Han njöt i likhet med Ling af den kraftiga manhaftigheten i handgemäng och våldsamma äfventyr.

ORVAR ODD HÖCLÄGGER DE SLAGNE PÅ SAMSÖ.

Pennteckning. I Nationalmuseum.

Han var redan nu en sällsynt kännare af människogestalten i de häftigaste, mest oförutsedda och ögonblickliga rörelser. Tyvärr hade äfven de svaga sidorna hos Ling sina motsvarigheter hos Wahlbom. Han ägde nu och framgent uttryck endast för kraften, icke för behaget. I likhet med Björn i Frithiofs saga kände han väl Oden och Tor men icke den himmelska Freja. Trots både begåfning och ansträngningar nådde han lika litet som Ling upp till det enkelt sublima eller ned till det genomarbetadt karaktäristiska.

Det var Wahlboms plan att utföra trettio stora etsningar till »Asarne», en till hvarje sång i dikten. Af dessa blefvo endast aderton fullbordade. De etsades alla

{+29+}under åren 1853 och 1834. De bästa bladen äro de som framställa strider och brottningar. Grupperingen är här stundom mästerlig, rörelserna liffullt ögonblickliga. Men något nordiskt drag har man svårt för att finna i dessa bilder. Natursceneriet är knappast antydt, ansiktstyperna äro enformiga och utan deciderad karaktär, uttrycket hos de personer, som befinna sig i någon spännande situation, forvrides allt för ofta till grimaser. Med hiskligt rullande ögon och vrålande munnar störta kämparne emot^ hvarandra. Kvinnorna, med slätkammadt hår, blygt skick och nedslagna ögon, synas vara af ett helt annat folkslag — alldeles som i Lings dikt — och röja tydligt nog de bristande naturstudierna. Egendomligt är att se de nordiska kämparna till den grad härdade mot klimatets oblidhet, att de ofta icke äro klädda i annat än romerska hjälmar, på sin höjd i ett åtsittande lifplagg, under hvilket hela muskulaturen framträder, och en fritt fladdrande mantel. De hafva tydligen kommit raka vägen från söderns heroiska epos. 1 de teckningar (nu i kongl. biblioteket), som Wahlbom utförde såsom förstudier till etsningarna, finner man att åtskilliga remissiscenser smugit sig på honom. Sålunda är den sofvande Sigurlam,

som väckes af Lofn, ögonskenligen danad efter Endymions beläte, och Sergels Otryades är lätt upptäckt i Tors dödsskjutne son Skade, som igenkännes af sin fader. 1 självfva etsningarna äro dessa motiv mera själfständigt behandlade. — Säkerligen anade hvarken Wahlbom eller Ling, i huru hög grad dessa bilder gåfvo berättigande och bekräftelse åt de tvifvel, som Geijer många år tidigare uttalat. Och likväl — med alla sina svagheter stå Wahlboms teckningar och etsningar inom denna ämnesgrupp, jämte Fogelbergs asagestalter, i främsta ledet af hvad den fornnordiska riktningen i vår konst framkallat.

Från samma tid, under hvilken »Asarne» etsades, finnas flera sviter af teckningar öfver fornnordiska sagoämnen. Redan 1830 hade Wahlblom utfört en cykel teckningar till Tegnérs »Frithiofs saga», af hvilka en kommit till Nationalmusei samlingar. Där finnas äfven sju teckningar till Hjalmars och Ingeborgs saga, hvilka 1833 inköptes af den 1832 stiftade konstföreningen för 20 kronor, och sju teckningar till Herauds och Boses saga, hvilka konstföreningen 1834 förvärfvade för 30 kronor*

Äfven fristående kompositioner öfver fornnordiska ämnen äro bevarade. Sålunda innesluta Nationalmusei samlingar »Loke och Sigyn > (sign. 1833), »Lokeoch Höder» samt den största kända af Wahlboms teckningar, den figurrika »Slaget på Fyrisvall». Dessa teckningar, liksom äfven de båda sagosviterna från 1833 och 1834, utmärka sig för det synnerligen omsorgsfulla studiet af de mänskliga gestalterna samt i allmänhet äfven för en ädelhet i hållningen, hvilken gifver dem företräde framför flertalet af asa-etsningarna.

* En anekdot, som Adlersparre anför, att Byström vid något tillfälle gjort konstföreningens styrelse föreställningar i anledning af den alltför knussliga betalningen för Wahlboms teckningar samt utverkat att han efteråt fick påökning af det öfverenskomna priset, får här lämnas åt sitt värde, då jag ej kunnat finna bekräftelse härpå i föreningens handlingar.SLAGET PÅ FYRISVALL. STRIDEN FÖRSTA DAGEN. Pennteckning. / Nationalmuseum.Då konstakademiens elever 1833 utgåfvo ett album af etsningar och litografier — en föregångare till senare tiders »Palettskrap» — bidrog Wahlbom med en etsning föreställande Brage hin gamle, som sitter tankfullt stödd mot sin harpa, medan hans drömmar uppenbara sig som kämpande skaror i skyarna bakom honom. Bil den är hållen, heter det i Aftonbladet, »i denne unge artists vanliga djärfva men tillika säkra och behagliga manér», men figuren förefaller recensenten »för vår tid något mycket senfull».

Bland etsningarna från denna tid finnas äfven några återgifvande skulpturverk af Byström och den norske bildhuggaren Hans Michelsen. Den senare vistades på 1830-talet i Stockholm för att utföra statyer af apostlarna för Skeppsholmskyrkan och modellerade då äfven Lings byst (i marmor i Nationalmuseum). Man kan lätt sluta sig till att de personliga förbindelserna med de båda konstnärerna föranledt dessa arbeten. Om Wahlboms bekantskap med Michelsen vittnar ytterligare den omständigheten, att denne var ägare till de konturteckningar till Lings »Asarne», som Wahlbom utförde före sin etsningsserie till denna dikt.

Wahlbom fann snart, att etsningen blef honom mera dyrbar än hans tillgångar medgåfvo, och sökte få understöd af konstföreningen för att kunna fortsätta med densamma. Föreningens stadgar innehöllo nämligen en bestämmelse, som ännu står kvar, om att dess medel skulle användas, utom till inköp af lefvande inhemska konstnärers arbeten, äfven »till underlättande af företag i konstväg». Wahlbom tillkänna-gaf, att han ämnade utgifva »en följd af kompositioner öfver Sveriges äldsta urkunder och sagor, ritade i etsmanér och graverade i koppar» samt framlämnade såsom prof på dessa ett häfte teckningar, hvilka blefvo mottagna med allmänt bifall. Han hemställde om ett understöd af 400 riksdaler banko för att därmed sätta sin plan i verket och erbjöd sig att återgälda beloppet antingen kontant eller i ett lämpligt antal exemplar af det tillämnade arbetet. Föreningens inköpsnämd »tog detta allt i öfvervägande men ansåg sig icke annorlunda kunna åt den af herr Wahlbom framställda begäran lämna bifall än att, då ritningarne till det ifrågavarande verket vore fullkomligen färdige och till föreningen hembjudne, desamma skulle inköpas till det pris, som då af nämnden kunde fastställas och hvarvid ett särskildt afseende skulle fästas å det af herr Wahlbom med desse ritningar åsyftade företag». Wahlbom synes å sin sida icke hafva fäst något särskildt afseende vid de möjligheter, som kunde ligga fördolda i nämdens något sväfvande förespeglingar, ty saken kom icke mera på tal, och den tillämnade etsningscykeln blef aldrig utförd. Den serie teckningar ur svenska historien, som 1835 såldes till konstföreningen för 70 riksdaler, tillhörde

måhända dem som konstnären drömt om att mångfaldiga med sin etsnål. Men krediten på Hasselgrens koppartryckeri vid Klara norra kyrkogata räckte väl ej längre, och förmodligen skulle Wahlboms verksamhet som etsare redan nu hafva upphört, om icke hans vän pastor G. H. Mellin, en af den tidens flitigaste litteratörer, blifvit redaktör för det af boktryckaren N. H. Thomson utgifna »Museum förnaturvetenskap, konst och historia». För detta häftesverk, som utkom under åren 1835 — 37, utförde Wahlbom en serie af omkring 90 etsningar, hvilka betalades med 10, 15 eller 20 riksdaler för hvarje plåt. »Vid detta låga pris», berättar Blanche, »kom Wahlboms utmärkta säkerhet i teckning honom väl till pass, och ref. har mer än en gång sett honom öfverdraga sin kopparplåt med etsgrund och omedelbart därefter, utan föregången uppdragning med crayon, genast med nålen utföra teckningen, som efter en eller annan timma var färdig». Man finner i »Museum» utmärkta prof på Wahlboms öfverlägsna figurkonst, så snart han får framställa kämpar, envigen 0. d. Det yppersta bladet af alla visar oss tre män som hålla på att

Trots det tunna manéret har det en episk fläkt öfver sig. Bland andra bilder förtjäna särskildt att framhållas två, som föreställa tvekamp mellan romerska gladiatorer. De flesta af dessa etsningar äro emellertid slarf-viga hastverk, som icke motsvara hvad man kunnat vänta af Wahlboms förmåga. Men så fick han också på redaktörens order ställa sin etsnål till förfogande hvad det än gällde. Än måste han afbilda statyer från antiken, än Sergels, Byströms eller Fogelbergs arbeten; än var uppgiften scener ur de grekiska tragedierna, än jämförande studier af äldre och nyare fruntimmersmoder. Efter att hafva behandlat historiska situationer ur den grekiska och romerska antiken sändes han ut på världsomsegling i fantasien och fick i öfverensstämmelse med texten framställa seder och bruk i alla fem världsdelarna. Det är förlåtligt att han ej tog dessa uppdrag på fullt allvar. En kritiker i Aftonbladet hade med hänsyftning på det hafsiga maneret i bilderna titulerat Wahlbom van Schlurfs». Denne upptog genast vedernamnet och satte det såsom signatur på alla de etsningar, som han tyckte förtjänade det — medan herr Thomson, »som var långt ifrån att förstå, att om än snillets ära ingalunda ligger uti att vårdslösa, det likväl kan ligga snille uti en vårdslösad teckning, gjorde gudar och människor till vittnen af sin jämmer öfver Wahlboms 'fula taflor'». —

Mellin och Wahlbom hade kännt hvarandra åtminstone från 1830 —de besökte detta år i sällskap Johan Holmbergsson, enligt hvad denne omtalar i sin dagbok. Genom den umgängsamme, af alla uppburne Mellin gjorde Wahlbom sina flesta be-

med stor kraftansträngning resa en runsten.

O. P. STURZEN BECKER. Blyertsteckning.

Hkantskaper inom den litterära världen. »Hans talenter», säger Scholander, »hans trofasta, torroliga väsende, som förskaffade honom tillnamnet Olof Tryggvason, hans flärdlöshet och bildning närmade till honom alla den tidens utmärktare män i åtskilliga brancher». Wahlbom var en af medlemmarne i det lilla litterärt-artistiska sällskapet »Plejadema». De öfriga voro Nicander, Wetterling, Mellin, kemisten d:r J. F. Bahr, litografen Johan Cardon och den numera förgätne romanförfattaren friherre T. G. Rudbeck. Den sistnämde omtalar*, att sammanträden höllos hvarje lördag, om vintern hos ledamöterna i tur och ordning, om sommaren på Liljeholmen eller något annat utvärdshus, hvarvid till en början förekom uppläsning af något otryckt litterärt alster af en af de skrifvande medlemmarne eller betraktande

JOHAN CARDON. Svartkritsteckningar. 1837. Tillhöra fröken Kerstin Cardon,

och bedömande af handteckningar eller litografier af någon af sällskapets artistiska medlemmar. Sålunda föredrog Mellin första delen af sin roman Johannes Fjellman, Nicander uppläste flera af sina italienska noveller, »Lejonet i öknen» m. m. Inom denna krets gaf Wahlboms fingerade resa kring jorden anledning till mycket gyckel, men den slagfärdige Wahlbom fick skrattarne på sin sida genom den drastiska parodi, bestående af ett tjugutal blad, som han själf 1835 ritade öfver resan och förärade Nicander. Den bär titeln »Om de undransvärda faror och äfventyr, hvilka herrar Langemann och Kleinzeichner utstodo på deras resa omkring jorden» och förvaras

* I »Femtiofyra minnen från en femtiofyraårig lefnad». Stockholm 1864.

{+35+}i kongl. biblioteket. Där finner man äfven en ur artistisk synpunkt anmärkningsvärd serie teckningar af Wahlbom till Vitalis' parodiska dikt om Kung David och Batseba, hvilken efter all sannolikhet tillkommit för att höja stämningen vid något af »Plejadernas» gillen. Dessa improvisationer, ärnade blott för några muntra kvickhufvudens förtroliga aftonsamkväm vid bålen, få visserligen ej dömas allt för rigoröst, men det kan ej nekas att de ofta röja en vulgär ringaktning för all anständighetskänsla, som tyvärr ej sällan framträdde i den del af Wahlboms produktion, som icke var afsedd för offentligheten. Om Mellins fosterfader biskop Franzén kännt till dessa tidsfördrif, skulle han säkerligen i ännu starkare ord hafva förebrått sin skyddsling

DET BLÅ TORNET.

Litografi. Ur »Fosterländska bilder*. 1857, 38.

hans vana »att tillbringa sin tid på ställen, där politiserande och satyriserande herrar samlas, och förnämligast med dem umgås».

Den nyssnämde Johan Cardon hade i tio år varit gravörelev på Forssells atelier, då han 1829 af akademien erhöll ett resestipendium för att studera litografiens teknik så väl i MUnchen, den nya konstartens vagga, som i Paris. Efter sin återkomst 1854 upprättade han en litografisk atelier och tog sin yngre broder Oskar till medarbetare. Det dröjde ej länge, innan Wahlbom hos dem lärt sig den litografiska tekniken. Hans första litografier äro studieartade blad. En liten samling bilder till Fredmans epistlar (aldrig utgifven) visar, huru föga han förstod af det skalkaktigt ömma, det känsligt vekaoch fina, det brännande eldiga, allt facettartadt skiftande i Karl Mikaels gudomliga sång, och de karrikerade krogtyper han tecknat uppnå icke ens den groteska humor, som åsyftats. Maneret är hårdt och omåleriskt. Ett 1836 utgifvet häfte litografiska teckningar af blandadt innehåll äro hufvudsakligen af tekniskt intresse; det visar sträfvandet efter mjukare, fylligare effekter och mera pittoresk behandling. Wahlboms största litografiska verk blef den samling af tjugufyra bilder till Sveriges historia från och med Gustaf Vasa till och med Gustaf 11 Adolf, som han under åren 1837 och 1838 utgaf med text af Nicander. Konstnären har här fallit för en frestelse, som för en framställare af historiska scener ligger nära till hands, att i anletsdrag och yttre

LUTHERANER OCH KATOLIKER I STOCKHOLM UNDER SIGISMUND. Litografi. Ur >Fosterländska bilden. 1857, 3

åthäfvor alltför klart låta framträda, hvilka af de handlande personerna som böra ha åskådarens medhåll och hvilka som böra utlämnas åt hans förakt. Det studium af människonaturen, som i vårt århundrade drifvits af både skönlitteraturens och den historiska vetenskapens främsta män, gör det allt svårare för oss att se vare sig de kända historiska gestalterna eller de okända bipersonerna så enkelt och kategoriskt som de utan tvifvel tedde sig för flertalet på den tid, då dessa bilder tecknades, och däribland äfven för textförfattaren, af hvars uppfattning Wahlbom naturligtvis känt sig starkt bunden. Lägger man härtill de för oss mycket tydligt framträdande bristerna i allt hvad som hör till historisk tidsfärg, så är det ej underligt att denna

{+57+}bildserie ter sig tämligen föråldrad för vår tid. I Wahlboms utveckling spelar den emellertid en icke oviktig roll. Han har lämnat det fornnordiska området bakom sig och beträdt den egentliga s. k. historiemålningens mark. Han har börjat intressera sig för den klädda figuren, för dräkter och accessoarer — han befinner sig på den väg, på hvilken målarkonsten slutligen å nyo hann fram till skildringen af samtidens lif och dess karakteristiska yttringar. 1 öfverensstämmelse härmed står ett af den litografiska tekniken betingadt studium af ljus och skugga, af toner och valörer. Det är det måleriska sättet att se som ändtligen börjar arbeta sig fram. Med förkärlek uppsöker konstnären fortfarande våldsamma motiv, strider och tumult eller händelser, i hvilka affekterna äro i högsta grad stegrade. När han någon gång, såsom i »Gustaf Adolf och Ebba Brahe», försöker sig inom det idylliska området, blir han otroligt fadd och uttryckslös. Det var stormen, ej västanvädret, som var hans rätta område.

Det var Wahlboms afsikt att fortsätta sin framställning af de svenska häfderna med en serie bilder ur medeltidens

historia, från folkungarnes tid fram till Gustaf Vasas befrielsekrig. Ett antal teckningar till denna svit, påbörjade med ytterlig omsorg men till större delen ofullbordade, finnas i kungliga biblioteket. Emellertid blefvo de aldrig utförda i litografi. Den tid hade kommit, då den samvetsgrant arbetande konstnären blef satt i stånd att göra den studieresa, som för den vidare utvecklingen af hans rika anlag länge hade varit önskvärd.

Det härför nödvändiga understödet kom dock icke från konstakademien. Ända sedan 1833 hafva akademiens handlingar ingenting att förmäla om Wahlboms studier. 1 dessa hade ett flerårigt afbrott ägt rum, under hvilket Wahlbom varit upptagen af sin verksamhet vid gymnastiken och vid sidan därom idkat studier på egen hand. Först 1838 förekommer hans namn åter i akademiens handlingar, då det antecknas, att han för en ecorchéfigur, ritad efter naturen, erhållit ett stipendium af 50 riksd. banko — detta efter ett uttalande till protokollet af läraren i anatomi, professor A. Retzius, som af sina elever tror sig »särskildt böra inför kongl. akademien nämna herr Wahlbom, såsom den, hvilken bragt sina studier i den exteriöra anatomien till en fullkomlighet, som förtjänar de högsta lof-ord». Samma år hade professor Sandberg »med tagen kännedom af ordalydelsen uti Ribbingska donationshandlingen numera afsagt sig fortfarandet af samma stipendie-inkomst». Till erhållande af stipendiet, som skulle sätta innehafvaren i tillfälle att studera i utlandet, föreslog Sandberg antingen Wickenberg eller Wahlbom. Ling sökte göra sitt inflytande gällande till den senares förmån, men förgäfves, hvilket gick honom djupt till sinnes. Till den sammankomst, då saken skulle afgöras, hade sekreteraren uppsatt en jämförande lista öfver de belöningar, som de båda eleverna erhållit. Denna utföll till Wickenbergs fördel, och det blef också han som med alla de närvarandes röster tillerkändes stipendiet.

Medtäflaren var ju så framstående, att någon orättvisa icke kunde sägas hafva blifvit begången. Men för Wahlbom var detta ett hårdt slag. Ett nytt tillfälle till

{+53+}understöd af akademien skulle kanske dröja flera år ännu. Då trädde några vänner af konstnärens talang fram — man vet ej med visshet hvilka — och skänkte honom ett insamladt belopp af 700 riksdaler i reseunderstöd, och med denna summa på fickan kunde han på sommaren 1838 anträda den efterlängtade studieresan.

Det berättas, att Wahlbom någon gång i ett bref från utlandet till en af sina vänner i Stockholm sände en vänlig hälsning till — pumpen på Centralinstitutets gårdsplan. »Hälsa Pumpen», skref han, »ty den hedersmannen är den ende mæcenat jag känner i Sverige». Detta kärnfulla epigram är lustigt nog, om man så vill, men för den som reflekterar närmare öfver saken blir allvaret öfvervägande. Det föll ej den stolte och förbehållsamme Wahlbom in att beklaga sig, men det undfaller honom i dessa ord nästan ofrivilligt en bitter bekännelse om de många hårda erfarenheter och svikna förhoppningar, som de första tio åren af hans konstnärsbana hade medfört.

KARL WAHLBOM.

Litografi af Oscar Cardon. Efter oljemålning af K. P. Mazér. 1836.

{+39+}[--]{+2.+}

Wahlbom styrde kosan till Paris och återsåg åtskilliga af sina kamrater vid akademien, som tidigare hittat vägen dit. Där funnos Berger och Plagemann, Bill-

„ mark och Leffler, Wickenberg och Ek-

man. Samtidigt med Wahlbom anlände Stäck, som också fått ett stipendium, och under de närmast följande åren till-kommo Scholander (1841) och Egron Lundgren (1843). Bland de kvarvarande vännerna i Sverige var Wetterling den med hvilken han flitigast brefväxlade. Anledningen därtill var, att Wetterling åtagit sig att sköta hans affärer i Sverige. Wahlbom titulerar honom ömsom 'hedersfader och vän», ömsom »min hederliga och trefliga broder i kajutan», och sig själf kallar han »din tillgifne, egne gosse» eller »din stackars korpunge härute». Vänskapsbandet dem emellan hade, som vi sett, knutits i »Plejader-nas» glada krets. Wahlbom hade säkert ofta gästat den jovialiske kaptenen i den lilla entresolvåning, han såsom vice värd bebodde i Byströms nybyggda hus vid Rännarebanan, och där låtit sitt skämt flöda lika obesväradt som sedermera i brefven från Paris, och på gymnastiken, där Wetterling liksom Wahlbom var en väldig bjässe, hade de väl äfven korsat sina klingor.

Wahlboms första intryck af Paris voro, som man lätt kan tänka sig, öfverväl-digande. »Talang ha artisterna här så att man kan bli grå i synen», skrifver han till Wetterling, »och jag är nyfiken med alla mina ögon. Hvad det är ynkligt att vara fattig på pengar, på talang, på esprit att taga sig fram; den som hade fran-sosernas savoir faire! Mitt spel vore då vunnet; nu beror allt helt och hållet på lyckan, och hon har på allvar vändt mig ryggen.» Han varden ende af konstnärs-

, i': >' •

- V . ' , *

Y

\ ’i.

..\;j) 7

M

\4

j > 1/* (•»*/

* < O /,•/,

/b työ

R. W. EKMAN. Blyertsteckning. 1840.

{+40+}kamraterna som ej kunde räkna på understöd eller inkomster från Sverige, men han tröstar sig: »Lycka har jag nu en gång för alla ej, man måste således lägga huf-vudet på sned och ge med sig, men i alla fall är olyckan ej så fasligt stor.» Likväl kommer det en hård bitterhet i tonen, när han tänker tillbaka på förhållandena i hemlandet. »Det är svenskarnas egen dumhet», säger han, »att afguda allt som kommer från utländingen och misstro och förakta allt hvad de själfva göra, som hindrar någonting att från början komma upp och sedan fortgå och utbilda sig ibland dem. Det är rent af dumhet att ej med mildhet kunna se en sak i början och understödja dess utveckling; Paris vore ej en smul bättre än Stockholm, om ej fransoserna hade nog själfkänsla att värdera sig själfva. Ingenting hindrar oss att ha goda konstnärer hemma mer än det snart sagdt förakt och misstroende som svenskarne lägga på dem, därför att de ej äro utländska. Eller böra vi undertrycka det vi ha, därför att det ej liknar fransosen eller tysken eller italienaren etc. etc.

Tvärtom, vi böra låta det fortgå och utveckla sig, så få vi någonting eget.

Eller måhända Vår Herre gifvit privilegium åt alla andra nationer på snille och känsla, oss endast undantagna???

Så illa är det väl ej; vi stå efter, det är sannt, men vi ha precis samma medel att komma fram med som de andra.» —

Ännu leker skulpturen honom i hågen — och naturligtvis äfven hoppet om ett stipendium från akademien. »Du säger», skrifver han, »att professor Byström ämnar resa till Italien; det är förbannadt illa för mig; han är den ende som har nog inflytande såväl öfver gubbarne vid akademien som öfver vederbörande å högre ort för att skaffa mig ett stipendium; jag kommer således aldrig att få något och får då i Guds namn hamra skulptören ur hufvudet på mig.» Därpå följer en liten skämtsam apoteosering af hans båda gynnare Byström och Wetterling: »Jo, jag har visst en Fidias och en Raphael, som föra mig vid armarne på konstens kullersteniga bana.»

Något återupptagande af skulptörverksamheten blef ej af, hvarken nu eller framdeles, och stipendiet lät fortfarande vänta på sig. Under tiden började Wahlbom öfva sig i akvarellmåleri, hvilket gick så till, att han hyrde akvareller hos en konsthandlare och kopierade dem. Samtidigt vaknade intresset för det omgifvande lifvet, och han tecknade flitigt skisser efter naturen i hopp att kunna förtjäna sitt bröd

J. M. STÄCK I KOSTYM FRÅN 1600-TALET.

Pennteckning. 1841. / Nationalmuseum.

{+4»+}såsom tecknare åt någon förläggare. Han kom också att göra bekantskap med en sådan, monsieur Charles Philippont, som i välvilligt beskyddande stämning höll följande lilla tal till den unge konstnären: »Ni har kommit hit för att arbeta och lefva här som artist, och den närmaste vägen är den som kommersen erbjuder — men för att kunna nå den måste man avant tout känna Paris; det är Paris som ni måste

LIKPLUNDRARE.

Lavering i sepia. Tillhör hofrattsradet m. m. grefve Gustaf von Rosen.

studera! Uppehåll er här ett år bortåt, lef med öfverallt, observera som artist och gör slutligen edra eskisser, jag lofvar er att taga dem; hvad ritsättet angår har ni mer än som behöfs för att ingå i mina planer; ni behöfver hvarken akademi eller maitre du dessin; sök blott att känna den art, i hvilken ni vill verka; eh bien» — han slog honom vänligt på axeln - »dröj någon tid, allons, marchons, travaillons, och ni skall få se att det går bra.» Det vackra och uppmuntrande talet gjorde ett

{+42+}djupt intryck på Wahlbom, ehuru icke just det som den gode herr Philippont åsyftat. Arbeta i Paris på framtidsförhoppningar i ett helt år och lefva med öfverallt! Han gjorde ett hastigt öfverslag öfver sina tillgångar och tänkte resigneradt: »Att lefva här med i strömmen och titta in i alla hål, därtill räcker ej min kassa i sex veckor.» Han förstod mer än väl, att det med hans obetydliga tillgångar skulle blifva omöjligt

FIENDER.

Akvarell. Tillhör kammarherren m. m. grefve Georg von Rosen.

att slå sig igenom: »På det sättet jag lefver», heter det i hans bref, »lär man ej känna Parislifvet hastigt och som artist, ty artisten måste se och vara med; känna väl för att kunna göra väl.» I dessa ord ligger ett alldeles nytt program uttaladt. Det är den moderne konstnärens intresse för sin egen tid och sin närmaste omgif-ning som här bryter fram under påverkan af de omgifvande förhållandena, och om kassan räckt bättre till skulle Wahlbom kanske med stöd af Philipponts företag-

{+4?+}samhet vunnit ett namn bland den tidens franska sedeskildrare. Så blef emellertid ej fallet. De 700 riksdaler, med hvilka han sommaren 1838 anträdt sin resa, hade redan i januari 1839 smält så mycket ihop, att han med oro måste tänka på den dag, då penningarna ej ens skulle räcka till en återresa till Sverige — och innan detta blef fallet ville han ge sig af hem igen. Förgäfves föreställde honom Wetterling, huru oklokt ett sådant steg skulle vara, förgäfves erbjöd honom hans vän Branting en penningeförsträckning för den närmaste framtiden. Wahlbom hade fått en pinsam erfarenhet af huru litet han skulle vara hjälpt med tillfälliga understöd och smålån, och då Scholander vid en något senare tidpunkt af Parisvistelsen erbjöd honom att ställa sin kassa till hans förfogande, afspisade honom Wahlbom kärft med orden: »Låna mig 100,000 francs — eller lämna mig i fred.» En sista möjlighet syntes det Wahlbom vara, om han kunde af någon förläggare få beställningar på små vignetter och kompositioner att rita på trä och själf gravera — en färdighet som han med sin föregående öfning i de andra grafiska konsterna lätt nog trodde sig kunna vinna. Då äfven detta slog fel, fattade Wahlbom sitt beslut att fara hem igen och återtaga sin lärarebefattning vid centralinstitutet, och han hade redan utsatt resdagen till den 1 eller 2 april — då en gynnsam vändning af hans öde satte honom i tillfälle att stanna kvar.

Sveriges minister i Paris var ända sedan 1818 excellensen grefve Gustaf Löwen-hjelm, om hvilken T. G. Rudbeck säger att »han var såsom svensk den sista lämningen af Gustaf III:s ridderliga hof, såsom minister i Paris en nationaliserad fransman till så väl yttre som lynne, och dock verklig svensk till hjärtat, ty ingen kunde högre än han älska sitt fädernesland och dess ära». Den gamle origenele excellensen med det ungdomligt lifliga väsendet hyste både vittra och konstnärliga intressen och plägade öppna sitt gästfria hem för de unga svenska konstnärerna. Wahlbom hörde till dem som han inbjöd och intresserade sig för. Det är sannolikt, att det var i Löwenhjelms salonger som Wahlbom gjorde bekantskap med den sedermera såsom de svenska järnvägarnas främste förkämpe så ryktbare grefve Adolf Eugéne von Rosen. Denne hade hört talas om Wahlboms blottställda belägenhet. Han fick se några af hans teckningar och kände sig på det lifligaste manad att göra något för

räddningen af så rika anlag. Med möda förmådde han Wahlbom att åtminstone uppskjuta sin afresa, till dess grefve von Rosen återkommit från en kort resa till England, där han ville söka skaffa honom en lämplig beställning. 1 London visade von Rosen ett urval af Wahlboms handteckningar och akvareller för konsthandlaren och konstkännaren Colnaghie och utbad sig dennes råd angående konstnärens framtid. Colnaghie gaf konstnären de största loford samt köpte en teckning och en akvarell. Något råd om hvilket område Wahlbom borde välja kunde han icke gifva, ty, sade han, »jag är öfvertygad att får artisten lefva, kommer han att excellera i hvilken genre som helst, enär han tyckes hafva snart sagdt lika stora anlag för allting». Vigtigare för Wahlbom blef emellertid en stor beställning, som genom grefve von Rosens

{+44+}KRIGARLIF. Lavering i sepia. Tillhör kammarherren m. nu grefve Georg von Rosen.energi kom till stånd. Denne vånde sig till förläggaren Orr i London, med hvilken han förut var bekant, och föreslog honom att utgifva Gustaf II Adolfs historia af Fryxell med teckningar af Wahlbom. Det lyckades honom att uppnå en öfverens-kommelse härom, och han återkom till Paris med denna goda nyhet. Wahlboms belägenhet var härigenom helt och hållet förändrad och all tungsinthet med detsamma bortblåst. Inom få dagar kunde han anträda en studieresa till Tyskland. Han styrde kosan till Ntlrnberg, Augsburg, Mtinchen, Salzburg, Wien — med ett ord alla de ställen, där porträtt af Gustaf Adolf och hans samtida, byggnader, vapen och andra föremål från trettioåriga krigets tid funnos att afteckna. Efter några månader var

HJÄLP I FARANS STUND.

Akvarell. I Uppsala universitets konstsamlingar.

han tillbaka i Paris, medförande en rik samling af skisser, och utan dröjsmål grep han sig an med beställningen. Grefve von Rosen var då ännu kvar och följde med största intresse konstnärens arbete. Förtjust öfver resultatet, lagade han att ett par af akvarellerna blefvo utställda hos konsthandlaren Suse. Hos denne infann sig en herre, som efterfrågade Wahlboms adress och uppsökte honom. Det var en rik fransk konstsamlare, som erbjöd sig att köpa så många akvareller af Wahlbom, som denne ville måla — förmodligen den herr Dubois, som omtalas af T. G. Rudbeck. Enda förbehållet var, att ämnena skulle vara hämtade ur svenska historien, och priset bestämdes till ioo frcs för kvartblad och 200 för halfark. En sådan

{+47+}akvarell, äfven af den större sorten, kunde Wahlbom komponera och utföra på åtta dagar eller mindre, och på den summa han därmed förtjänade hade han sitt uppehälle i en månads tid och kunde, så länge den räckte, öfverlämna sig åt studier, besöka muséer och kopiera de gamle mästarne i Louvre.

Således fullt upp med arbete, tillräckliga inkomster, känslan af att gå framåt som konstnär. Lifvet log en kort tid mot honom — och så kom slaget. En finansiel kris hade uppstått, som sträckte sina verkningar äfven till bokhandelsvärlden, och firman Orr måste förklara sig insolvent. Det arbete, som kanske skulle gjort Wahlbom till en europeiskt ryktbar illustratör eller åtminstone gifvit honom en fast grund för fortsatta sträfvanden, kunde icke utkomma. Det stod nu ingen vid hans sida, som kunde taga sig af hans sak, och i missmod och penningenöd lät han en spekulant — herr Dubois eller någon annan — få köpa allt hvad som fanns fullbordadt af den stora illustrationsserien.

Från Stockholm skref Boye 1841 till landskapsmålaren G. W. Palm: »Wahlbom har skickat oss pennritningar och lavier som äro riktiga mästerstycken. Han hörer äfven till dem som med en stor talang förföljas af ödet att beständigt vara nödsakad arbeta för sin existens utan att blifva riktigt understödd genom publika medel. Det är evig synd och skada för en så utmärkt skicklig artist.»

Af Wickenberg finnes ett litet karakteristiskt yttrande från samma tidpunkt, äfvenledes i bref till Palm: »Wahlbom börjar få sälja några af sina teckningar, är sig för öfrigt lik, är filosof och nyttjar en rock, som kostar blott 15 fr. ny.» Själf sålde Wickenberg vid denna tid för höga pris så många taflor han kunde hinna måla, hade en våning med tre rum och atelier vid Rue de la Bienfaisance och gick förmodligen som en parisisk celebritet klädd efter sista modjournalen.

Vid denna tid fick Wahlbom besök af en af vännerna i »Plejaderna», friherre Rudbeck. Han bodde då, jämte

några andra svenskar, mest artister, ej långt från Palais Royal, i det lilla Hotel Beauvais, hvilket namn gästerna, »för dess mindre goda beskaffenhet», i dagligt tal ändrade till Mauvais. Under table d'hoten (som kostade 35 sous) lade Rudbeck märke till en liten man med intelligent utseende, som satt snedt emot dem, och frågade Wahlbom, hvem det var. »Det är en synnerligen lofvande yngling», svarade denne. »Han kommer nyligen från Spanien och medför präktiga etyder». Medan svenskarne efter middagen drucko kaffe och ett »petit verre > på en balkong, presenterades Rudbeck för Egrön Lundgren — det var honom som samtalet vid bordet hade gällt — och inbjöds att bese Lundgrens atelier — ett helt litet rum med ett stort fönster. Bland de många taflor och etyder, som prydde väggarna, fäste sig Rudbeck i synnerhet vid ett kraftigt utfördt munkhufvud. Medan han betraktade det, blinkade Wahlbom åt honom och yttrade halfhögt endast: »Nå, hvad sade jag!»

Egron Lundgren var den af konstnärskamraterna, som närmast slöt sig till Wahlbom. Det heter i ett af Lundgrens bref till hemmet (juli 1841): »Wahlbom

{+48+}DEN FUNNA SKATTEN. Lavering i sepia. Tillhör kammarherren m. m. grefve Georg von Rosen.och jag äro beständigt tillsamman. Vi förstå hvarann men äro temmeligen olika, så att det disputeras rätt friskt. Jag tycker om att på det sättet bli litet het emellanåt; men skrattar så mycket hjärtligare dagen efter och är ännu mera förtrolig än förr. Vi tala många gånger om hur roligt det skall bli att en gång komma tillbaka till Sverige ifrån allt fladderlif ute, och jag bekänner att jag skulle vara bra olycklig, om jag icke hoppades att Sverige vore målet för min resa äfven när jag vänder kosan därifrån och längre söder ut.»

Detta dröjde ej länge. Två månader därefter afreste Lundgren till Rom, och Wahlbom fick öfvertaga hans atelier och rum. »Jag tror likväl därför icke att han önskar mig därifrån», heter det i ett af Lundgrens bref. Och att han icke gjorde det, bekräftas af ett bref till Lundgren i januari 1842*, i hvilket Wahlbom uttalar en förhoppning om att återse honom i Rom. »Själf är jag nu så ledsen på akva-

FRÅN MAGDEBURGS FÖRSTÖRING.

Pennteckning med akvarellunderlag. I Nationalmuseum.

reller som ? jag kan bli», skrifver han, »men fortfar ändå kan du tänka — målar efter naturen allt emellanåt och blir allt mer och mer kär i den sysselsättningen».

Konstföreningen inköpte 1841 femton och 1842 sex handteckningar af Wahlbom. De förra betingade 250 riksdaler, de senare 126 rdr 32 sk. Ämnena voro sådana som Soldater i hvila, Bataljscen, Gossar som brottas, Fäktande krigsmän, Soldater i kvarter, Plundrande soldater 0. s. v., omväxlande med Dansande nymfer och fauner, Kärleksscener, Flicka som fångar en fjäril m. m. Boye skref 1842 i sitt Magasin, att Wahlbom »genom allvarsamma studier utvecklat sin stora fallenhet och framgått med stora steg till en hög grad af konstnärsskicklighet» och att han »nu genom de snart i Konstföreningen bortlottade teckningar, utförda i nästan alla ritningsmanér, bevisat sitt mästerskap», och en recensent i Nya Dagligt Allehanda

• Benäget meddeladt af bankkamreraren F. Carlson.

{+5+}yttrade, att »dessa teckningar alla vittna om den rikedom i inbillningskraften och den snillrika, någon gång öfverdrifvet djärfva uppfattning af ämnet, som vi hos denne förhoppningsfulle konstnär länge varit vane att finna, men nu i förening med en vida större säkerhet och artistisk hållning» samt uttalade den meningen att Wahlbom för närvarande vore den mest genialiske och tekniskt skickligaste tecknare Sverige ägde.

Till Wetterling hade Wahlbom på sommaren 1840 afsändt åtta »i akvarell laverade original-handritningar, de flesta utur svenska historien valde genre-ämnen.» De blefvo genom excellensen Löwenhjelms försorg visade för konungen och kronprinsen, och i augusti följande år företeddes de i akademien. De tillhörde då drottningen. De vittnade enligt akademiens protokoll om »rikedom på uppfinningsförmåga, god teckning och säkerhet i klärobskyren» och »beskådades af akademien med särdeles nöje».

Detta är hvad man känner om Wahlboms verksamhet som akvarellist — ty de s. k. handteckningarna voro i själfva verket akvareller eller laveringar i sepia. Det stora flertalet utfördes och afyttrades i Paris, såsom af det

föregående framgått. De som kommo till Sverige lära väl till stor del ännu finnas kvar i privat ägo, men att uppspåra dem hos de nuvarande ägarna är ingen lätt sak. Jag känner af dem endast några stycken, som tillhöra kammarherren m. m. grefve Georg von Rosen och hofrättsrådet m. m. grefve Gustaf von Rosen, vidare en liflig plundringsscen från trettioåriga kriget, i Uppsala universitets konstsamlingar, ett litet mästerligt blad, Scen från Magdeburgs förstöring, i Nationalmuseum, samt en rätt obetydlig kärleksscen därsammastädes. Denna lilla bråkdel af en rik, till större delen räddningslöst skingrad konstnärlig alstring sätter oss dock i stånd att förstå den utveckling, som konstnären genomgått. Intrycken af den samtida konsten hade hastigt gått honom i blodet. öfvergången till det måleriska sättet att se, hvars första yttringar voro litografierna från de sista åren i Sverige, hade fullbordats. Det var ej längre pennan eller blyertsen utan den flytande färgen som var hans naturliga uttrycksmedel. I sammanhang härmed står ett uppvaknande af det koloristiska sinnet. Ofta verka färgerna, såsom i den lilla Magdeburg-bilden, blott såsom en diskret underton i förhållande till det svarta och hvita; i andra bilder blossa de starkare, i lifliga, stundom hårdt brokiga sammanställningar. När konstnären har fritt ämnesval, framställer han icke bestämda historiska tilldragelser, och det öfverspändt patetiska, det öfverdrifvet karakteristiska har gifvit vika för en mera omedelbar iakttagelse af lifvets mångfaldiga nyanser. Det är den historiska genren med dess skarpa iakttagelse af verkligheten som sysselsätter Wahlbom, och när man ser hans stridsscener i deras upprörda liffullhet, framstår ovillkorligen minnet af ett franskt konstverk från samma tid, den unge Meissoniers första uppseendeväckande målning Duellen. I själfva verket är Meissonier den af de samtida konstnärerna som både vid denna tidpunkt och framdeles erbjuder de mest osökta jämförelsepunkterna med Wahlbom.

Bland de svenska konstnärer, som före Wahlbom befunno sig i Paris, var äfven porträttmålaren J. O. Södermark. Denne mot unga konstnärer alltid välvilligt stämde

{+52+}hedersman kom en dag upp till Wahlbom och bad att få se på hans akvareller. Efter en stunds bläddrande i dem utbrast han: »Men för tusan d—r, hvarför gör herrn icke allt detta i olja?» Wahlbom ursäktade sig med att han trodde sig sakna färgsinne. »Prat, dumheter», yttrade Södermark och tillade: »Tag akvarellerna och kom till mig i morgon, så följas vi åt till en person, med hvilken jag vill göra eder bekant.»

Dagen därpå gick Wahlbom i Södermarks sällskap till den europeiskt ryktbare målaren Franz Winterhalter — den konstnär som öfvat det största inflytandet på

NYA VÄNNER.

Lavering. Tillhör kammarherren m. m. grefve Georg von Rosen.

Södermarks egen produktion, alla samtida suveräners och den högaristokratiska världens elegante porträttör och en af den parisiska konstnärsvärldens främsta celebriteter.

Södermark framlade för honom Wahlboms akvareller och utbad sig hans omdöme. Winterhalter betraktade dem uppmärksamt, påpekade ett och annat fel men lofordade det hela, upprepade den fråga, som Södermark gjort dagen förut, och fick samma svar. »Ni misstager er, min herre», afbröt Winterhalter leende. »Tro mig, som har någon erfarenhet, den, som så behandlar vattenfärgerna, kan äfven, och med samma framgång, begagna sig af oljefärgerna.» Och han erbjöd på stående fot Wahlbom att få begagna sig af hans atelier och att få arbeta under hans ledning. Det

{+5 5+}säger sig själf, att Wahlbom med tacksamhet mottog ett så generöst och förmånligt anbud.

Hvilken omfattning Winterhalters undervisning fick och huru länge den räckte, därom finnes ingen uppgift. Den gaf emellertid Wahlbom det moraliska stöd han behöfde för att öfvervinna sin klenmodighet och börja sin verksamhet på det konstområde, till hvilket hans håg från början stått och åt hvilket hela hans följande verksamhet blef ägnad.

Genom Wetterling höll sig Wahlbom noga underrättad om utsikterna till ett stipendium af akademien, och då det antogs, att den resepension, som C. G. Pla-gemann i fem år uppburit, skulle blifva ledig, skickade Wahlbom i juli 1840 en ansökan till akademien att blifva hågkommen vid dess utdelande. Det heter i samma: »Då jag söker

kongl. Akademiens reseunderstöd såsom dessinatör och gravör på trä, sker det i den öfvertygelsen, att kongl. Akademien torde fästa någon uppmärksamhet på denna del af konsten, förut okänd inom Sverige.» Wahlbom tänkte sålunda fortfarande på att fresta ännu en ny konstart, den tredje i ordningen af de grafiska konsterna. Förmodligen stannade det vid blotta tanken. Jag har åtminstone icke funnit något uttalande, hvarken af WahUbom själf eller någon annan, som vittnat om att han verkligen sysselsatt sig med xylografi.

O

A ansökningen hade excellensen Löwenhjelm skrifvit följande ord: »Undertecknad, som äger fullständig kännedom om herr Wahlboms nit för sin konst, om hans flit och om hans på allt sätt utmärkta redbarhet och äfven om det synnerliga värde utländska stora artister (på sätt af herr Winterhalters närlagda skrifvelse bevittnas) tillägga denne unge konstnär, anhåller att få honom på det varmaste till kongl. Akademiens ynnest rekommendera.» Samtidigt mottog akademiens præses professorn i byggnadskonst öfverste F. Blom följande privatbref från Löwenhjelm: »Till herr öfversten själf anhåller jag få speciellt rekommendera Wahlbom. Jag slösar ej med förord; men denne unge man skall sannerligen löna fosterländska konsten för den ynnest honom påkostas och hvilken jag skall anse såsom mig själf bevisad.»

Den omtalade bilagda rekommendationen af Winterhalter var af följande lydelse: »Ich håbe mehreren Male Zeichnungen von Herrn Wahlbom gesehen und glaube dass in ihnen Fähigkeiten liegen, die besonders verdienten ausgebildet zu werden. Eine schwungvolle Auffassungsgabe und ausserordentliche Leichtigkeit för Composition, und man kann nur wönschen dass diese glöckliche Anlagen ausgebildet und unter-stutzt werden.»

Emellertid hade Plagemann ansökt om förlängning af sitt stipendium, och oak-tadt akademien afstyrkte ansökningen, förlängde Kongl. Maj:t hans stipendium på ett år. Wahlbom fick vänta och se tiden an. Han gjorde sig ånyo påmind följande år. Denna gång var Plagemanns tid ute. Men »i betraktande af den långa tid som förflutit sedan någon arkitekt innehaft utrikes reseunderstödet» fann akademien, »att hon vid detta tillfälle borde fästa sitt åseende vid denna konstgrens uppmuntrande»,

{+54+}och de sökande arkitekterna, Hawermann och Scholander, tillerkändes på grund häraf principielt företräde framför de öfriga sökande. Stipendiets innehafvare blef Scholander.

Man måtte emellertid inom akademien hafva funnit, att något erkännande borde gifvas Wahlbom, ty i mars 1842 beslöt akademien på förslag af dess direktör major Gillberg med 12 röster mot 5 att kalla Wahlbom till agrée »på grund af den skicklighet uti den historiska Compositionen, hvaraf hr Wahlbom gjort sig känd». 1 denna sin nya värdighet framträdde han några månader senare å nyo såsom sökande till ett stipendium, äfven denna gång med stödet af Löwenhjelms varma förord. Det heter i dennes bref till sekreteraren: »I dag ingår jag till H. K. H. Academiens Cantzler med min enständigaste underdåniga rekommendation af hr Wahlbom till erhållande af ett bland de nu ledigblifvande stipendierna och med mitt lika varma

LEKANDE BARN.

Akvarell. Tillhör kammarherren m. m. gr ef ve Georg von Rosen.

som sannfärdiga intyg af det utmärkta anseende han njuter i härvarande konstvärlden samt af den med framgång krönta ifver, hvarmed han fortfar att studera konsten.» Wahlbom hade hemsändt några af sina förstlingsarbeten i oljemålning, hvilka väckt »ett stort och välförtjänt uppseende». Denna gång uppnådde han verkligen sent omsider akademiens förord hos Kongl. Maj:t, hvilket föranledde en af hans med-sökande, konduktören H. T. Lundh, en systerson till Westin, att anföra underdåniga besvär, under åberopande af det större antal belöningar han såsom elev erhållit. I akademiens förklaring heter det: »Om än ett högre antal inom akademien und-fångne uppmuntransmedaljer kan anses vittna om flit och arbetsamhet under en lång elementar studering, så bör dock akademien i underdånighet erinra att det mindre är ett sådant mångårigt elementarstudium än en högre grad af konstutbildning och till utveckling mognande konstnärssnille som vid en fråga som denna bort i främstarummet påkalla akademiens uppmärksamhet och leda dess i ämnet fattade beslut.» Detta var så mycket mera befogadt, som Wahlbom vida kortare tid än Lundh varit elev och således ej kunnat samla motsvarande antal meriter.

Westin var af afvikande mening och kunde »ej gilla akademiens yttrande om en högre grad af konstutbildning och till utveckling mognande konstnärssnille, ty då akademien icke lärer hafva till Lundh utdelat den större mängd med priser och belöningar han framför sina medsökande äger, utan att han verkligen däraf gjort sig förtjänt, så måste ock häraf följa, att han äfven i konstutbildning etc. (Westin utskref försiktigt nog icke fortsättningen) icke är sina medsökande underlägsen.» Kongl. Maj:t biföll emellertid hvad akademien hemställt, och i september 1842 tillerkändes Wahlbom ett treårigt stipendium på 500 riksdaler banko årligen.

3.

Då T. G. Rudbeck 1841 besökte Wahlbom i Paris, såg han i hans atelier två små oljemålningar, »de första hvarpå han försökte sig i denna genre». — »Som dock alltid en djupare tanke låg till grund för hans arbeten, så hade han här velat roa sig att ge ett par bilder ur holländska skolan, förnämligast i van Ostades och Teniers' maner. Han hade därför på ena taflan framställt en bonde med slokig hatt rökande sin pipa och på den andra samma bonde färdig att föra den fradgande ölstånkan till munnen, holländska landtman-nens båda förnämsta njutningar.»—Ett par små oljemålningar köptes 1842 af konstföreningen för 30 rdr stycket.

Följande år blifva några större arbeten i oljemålning synliga i Sverige. Det var »En

Oljemålning. I Göteborgs museum.

gammal man med sin dotter, som läser för honom i en stor. bok», hvilken målning i Paris inköpts af baron Reutersköld, det var vidare »Maria Eleonora i kyrkan i Weissenfels vid sin gemåls likkista» och »Karin Månsdotters och hennes sons möte i Reval». De båda sistnämnda inköptes af konstföreningen för resp. 260 och 200 rdr. Sandberg omtalar detta år i ett bref till Fogelberg, att Wahlbom hemsändt »trenne rätt vackra taflor i den historiska genren, hvaruti jag tror att han kommer att lyckas, då han framdeles får mera studera det sköna i Rom». Till denna grupp af målningar hör äfven »Malin Sture och Erik Stenbock», som 1844

{+56+}PÅ VÄRDSHUSET.

Oljemålning. Tillhör fröken Alba Wahlbom i Stockholm.köptes af konstföreningen för 300 rdr. Endast en af dem har jag varit i tillfälle att se, nämligen Maria Eleonora-bilden. Den påminner både i målningssätt och komposition om Paul Delaroche, hvilkens rykte vid denna tid stod på sin höjdpunkt och till hvilken de unga historiemålarne sågo upp med beundran. Wahlbom hade likväl ej förebildens förmåga att genom ansiktenas känsligt uttrycksfulla behandling gjuta poesi öfver bilden, och intrycket är tämligen konventionelt.

Wahlbom var glad att få sin kassa förstärkt, ty i likhet med Scholander stod han på våren 1843 i begrepp att bryta upp till Italien. Han ämnade sig först till Florens, där han under juni och juli månader ville arbeta flitigt i muséerna och

ETT RESEÄFVENTYR.

Blyertsteckning. Tillhör bankdirektören R. Gagge i Västerås.

hvarifrån han måhända skulle göra en afstickare till Venedig för att titta på Tizian och Paolo Veronese, och i slutet af augusti eller början af september ämnade han inträffa i Rom.

Den första underrättelse jag funnit om Wahlboms vistelse i Rom äro följande ord, som Fogelberg i september 1844 skref till akademien: »Våra här vanligen vistande 4 pensionärer arta sig väl, så i anseende till arbetsamhet som god konduit, och af deras senast hemsända arbeten bedömas nogsamt de framsteg de gjort. Så väl Wahlbom som Lundgren omfatta deras yrke med värma. Den förre äger i hög grad sinne för en naiv uppfattning af historiska ämnen.» — »Akademien mottog», heter det i protokollet, »med så mycket större nöje och tillfredsställelse detta

{+>9+}omdöme, som det var utgånget från en fullt kompetent domare och gaf ny styrka åt de förhoppningar, som akademien grundat på de ifrågavarande unge konstnärernas redan ådagalagda utmärkta flit och goda anlag.»

Då tiden närmade sig för stipendiets upphörande, inkom Wahlbom i januari 1845 med en underdånig ansökan om

dess prolongerande i ytterligare tre år »på grund af den stora nytta han anser sig redan haft af sin pensionstid och af det fördelaktiga inflytande på hans konststudier, som ett fortsatt vistande utrikes och synnerligen i Italien skulle medföra.» Vid ansökningen var fogadt ett intyg af Fogelberg och Södermark, hvaruti dessa vitsordade, »så väl att Wahlbom med all den drift och kärlek för sitt yrke, som tillhörer en sann konstnär, beflitat sig om att förkofra sin talang, som att han för närvarande var sysselsatt med ett större arbete föreställande en krigisk scen ur konung Gustaf II Adolfs historia och hvilken fordrar en längre tid att fullända samt vittnar om betydande framsteg».

Akademien, »som genom flera af Wahlbom sistlidet år hemsända arbeten kommit i erfarenhet af det allvar samt den flit och omsorg, hvarmed Wahlbom förkofrat de lyckliga anlag, som honom städse utmärkt», tillstyrkte stipendiets förlängning i två år, hvilket af Kongl. Maj:t bifölls.

I sitt tacksägelsebref till sekreteraren, professor Nyström, uttryckte Wahlbom den förhoppningen, att akademien framdeles ej måtte finna honom ha missbrukat sin tid och de medel, som blifvit honom lämnade till framskridande i hans studier. Det låter som om han haft en aning om hvad som komma skulle.

Det af Fogelberg och Södermark åsyftade större arbetet var oljemålningen »Gustaf II Adolf vid Stuhm» — nu tillhörande herr Olof Wijk i Göteborg. Den anlände senare på året till Stockholm och företeddes i akademien. Taflan mottogs med mycket blandade känslor, och ett särskildt granskningsutskott tillsattes, bestående af Sandberg, numera akademiens direktör, samt Fahlcrantz och Westin, för att upprätta förslag till ett utlåtande af akademien öfver densamma.

Sandberg afgaf härvid en skriftlig kritik, i hvilken det heter bl. a.: »Herr Wahlboms tafla har förtjänster synnerligast i målningen och klärobskyren, likväl är den historiska sanningen ej så strängt iakttagen» (härefter följa åtskilliga detaljanmärkningar). »Det vore allt af nytta att herr Wahlbom ägnade sina studier mera på antiken och de gamle mästarnes sätt att se naturen från den vackra sidan och vakta sig för öfverdrift i komposition och rörelse. Emellertid är i taflan goda saker och en rask och djärf pensel. — Förkortningar böra så mycket som möjligt undvikas, emedan föremålen därigenom merendels synas för små.»

Det var således numera Sandbergs ståndpunkt. Den forne entusiasten från 1810-talet för en nationel nordisk konst, elevernas enligt deras egen utsago »mest älskade lärare» på i8jo-talet visar sig här såsom en lika god mandarin som någon af hans kolleger. Jag har ej kunnat bilda mig något eget omdöme om detaljanmärkningarna, men säkert är, att den som ogillade en konstnär på Wahlboms dåvarande

{+60+}ståndpunkt, därför att hans målning ej visade studier af antiken och »de gamle mästarne», måste hafva stått fullkomligt främmande för hela den rörelse mot större sanning och skarpare naturiakttagelse, i hvilken den samtida lifskraftiga konsten befann sig och hvari Wahlbom hade sin gifna plats.

I den akademiska nekrologen öfver Wahlbom (af Nyström) heter det: »De arbeten, som från denna tid hemkommo, för det mesta med ämnen ur vår egen historia, visade stora och mycket lofvande framsteg och ådagalade, att hans konståsikter allt mera närmade sig naturen.» Och det var nog däri som det egentliga felet låg, sedt från Sandbergs ståndpunkt.

Sandberg hade själf en gång (1822) behandlat samma ämne i en målning, som nu finnes i Nationalmuseum, och man har där det bästa tillfälle att se huru en stridsscen tager sig ut, i hvilken öfverdrift i komposition och rörelse samt förkortningar så mycket som möjligt undvikits.

SKISSBOKSBLAD.

Pennteckning. Tillhör professorskan Carin Scholander.

Akademiens uttalande visade också dess tydliga misshag. Det börjar med följande vackra erkännande: »Åt historiemålaren Wahlbom lämnar akademien med nöje det

vitsord att han på den korta tid han med målarekonsten sysselsatt sig, däruti gjort mycket berömvärda framsteg, så väl i färgernas val och harmoni som i penselns behandling.» Men verkan af detta allmänna omdöme minskas

betydligt genom fortsättningen: »I afseende på kompositionen af hans tafla Gustaf Adolf i slaget vid

Stuhm anmärker akademien, att däruti saknas ädelhet och sanning, äfvensom akademien varnar konstnären för en hos honom icke sällan förekommande öfverdrift i rörelserna. I utförandet finnas betydliga teckningsfel, hvilka hos akademien föranledt önskan att i hr Wahlboms tillkommande arbeten finna frukterna af ett flitigare naturstudium.» Samtidigt fick Egron Lundgren en skarp bakläxa för ett insändt arbete, och akademien ålade dem båda att under loppet af följande år insända hvardera åtminstone sex modellfigurer, hälften ritade, hälften målade efter naturen, äfvensom en etyd eller ett hufvud måladt i full storlek efter naturen. Endast därest detta åläg-

{+6l+}gande uppfylldes ämnade akademien föreslå den till ytterligare prolongation af stipendiet.

Vi äga i Wahlboms arbeten både från föregående och efterföljande tid, däribland de utmärkta anatomiska studieteckningarna i Nationalmuseum från hans elevtid, i kännedomen om hans sällsynt samvetsgranna och grundliga arbetssätt och i den harm, hvarmed akademiens förolämpande misstroendevotum omtalas af flere samtida, tillräckligt många anledningar att beteckna denna episod såsom för akademien föga hedrande- Enligt Wohlfarth hade Gillberg privat yttrat, att man borde »lägga kapson på en sådan käckhet >. »Samme i lifvet oförgätlige major», fortsätter han, »som skådade allt med förstoringsglaset (miniatyrmålare tillika) hade lika hård pensel som han å andra sidan älskade mjukhet i elevernas ryggar. Bland de bockare (och Wahlbom gjorde ej sådana) kommo samtidigt några upp i smöret, och en lärareplats skaffades företrädesvis, med andra förmåner, åt den djupaste underdånighetsdyrkaren, medan en annan genius, numera välbeställd krögare, fick mention för sin oförgätligt dramatiska och ömt rörande compost »En far vid sin makas graf», däri hans höge gynnare fann (nb. med förstoringsglas) en hos den knäböjande fadern 'starkt prononcerad känsla i vaden'.»

Den saktmodige Wahlbom kände sig på det djupaste kränkt, — »rasade och hånade», skrifver Scholander. Emellertid böjde han sig under den akademiska färlan, och i juli 1846 förelågo de begärda studierna och modellfigurerna till akademiens bedömande. Bedömandet visar allt för väl, huru litet Wahlboms uppfattning och målningssätt numera kunde vinna akademiens erkännande. Sandberg och Westin uppsatte ett yttrande, enligt hvilket de inlämnade arbetena »så i anseende till teckning som färg och proportioner kunnat vara med större noggrannhet utförda, men hvar-till då bort användas mer tid, somliga af dessa kunna snarare anses för hastigt gjorda ébaucher än utförda studier efter naturen. — Att hr Wahlbom äger anatomiska kunskaper det veta vi, men något större och mer utförda än de hemsända ritningarna hade vi önskat se, äfvensom de hufvudsakliga proportionerna bättre iakttagna.» Akademiens eget uttalande blef dock icke så enbart nedgörande. »Akademien har», heter det däri, »med nöje funnit de framsteg, historiemålaren herr Wahlbom gör i penselns behandling och huru hans utmärkt väl organiserade färgsinne för hvarje nytt prof utvecklar sig. Det målade hufvudet bär därom vittnesbörd och utmärker sig dessutom genom ett särdeles djärft, originelt och snillrikt utförande.» Men därefter vänder sig bladet. »Akademien har icke funnit sig lika tillfredsställd af de

SKISSBOKSBLAD.

Pennteckning. Tillhör professorskan Carin Scholander.

{+62+}målade modellfigurerna, hvarå icke i proportionernas och konturernas studium blifvit nedlagd den omsorg, som kunnat göra sysselsättningen med dessa studier egentligen fruktbärande för konstnären. De äro snarare flyktigt och med talent utförda ébau-cher, och akademien kan ej undertrycka den önskan att framdeles från hr Wahlboms hand få emottaga arbeten efter naturen, hvilka på en gång visa sig hafva medfört nytta för konstnären och uppfylla akademiens billiga anspråk på pensionärens flit och noggrannhet i sina studier. De med blyerts ritade små etuderna efter naturen äro hvarken såsom val af form, studium eller utförande värdiga en konstnär, som befinner sig på herr Wahlboms utvecklingsgrad.»

Wahlboms enda motiv till hans tillmötesgående af akademiens fordringar hade väl varit att icke kasta bort möjligheten till en prolongation af stipendiet. Han inlämnade ansökan härom, och ärendet förekom i maj 1847 i akademien. Meningarna voro delade, heter det. Emot Wahlboms framställning anfördes, att han, efter att ha idkat sin konst utomlands i nio år och under de fem senaste ha åtnjutit stipendium, »numera vore att anse såsom

utbildad konstnär och att hans ansökning så mycket mindre borde vinna akademiens förord, som han, efter hvad inom akademien vore kändt och hans senast hemsända, nu i akademien företedda arbete äfven vitsordade, helt och hållet öfvergått till djur- och genremålningen, för hvilken konstgren fem års utrikes studier vore i allmänhet tillräckliga.» Bland hans medsökande var landskapsmålaren G. W. Palm den mest förordade, och vid voteringen erhöll Palm 10 och Wahlbom 5 röster. Hans stipendietid hade sålunda gått till ända.

Om Wahlboms stämning mot akademien vittna ganska tydligt några ord i ett bref till Wetterling efter underrättelsen om afslaget på hans ansökan. De röja mera missaktning i allmänhet för institutionen än missräkning öfver hans felslagna förhoppningar. »Hvad akademien beträffar», heter det, »så Gud välsigne den. Den är oskyldig till allt både godt och ondt, som sker här i världen. O, du oskyldigaste af alla akademier! Jag hade väl kanske bort skrifva till akademien och tacka för pension, men som akademien utan tvifvel anser mig som ett enfant perdu, af hvilket intet godt mer är att vänta, och jag dessutom ogärna vill röra vid akademiens egna dumheter (hvilket vore svårt att undvika, då jag anser mig ha fordringar på akademien, så väl som akademien kan ha sådana på mig) så vill jag till undvikande af vargars utrotande icke befatta mig därmed; ordspråket

SKISSBOKSBLAD.

Pennteckning. Tillhör professorskan Carin Scholander.passar bra här; må de i all osämja och otrefnad rifva hvarann nu och framdeles!! — Professor Nyström skref mig till, men som han ej nämner ett ord om akademien och dess skäl till afslag på min ansökan utan blott nämner, att kungen (stackars kung) ej funnit skäl etc. och således ej ger mig någon anledning till svar, så förmodar jag att han intet sådant vill ha.»

Wahlbom hade redan i Paris börjat studera hästar med samma energi, hvarmed han tidigare egnat sig åt människofiguren. . Adlersparre har upptecknat en af Scho-lander berättad anekdot, som är belysande härför: »Wahlbom mötte en dag i Champs Elysées en jockey ridande en apelgrå hingst i den aldra vildaste fart. Om en stund passerade ryttaren igen. Dagen efter vid samma tid samma möte. Wahlbom tog då en croquisbok, passade på timman och fästade, i det ögonblick hästen sprängde förbi,

A A

HÄSTSTUDIE.

Oljemålning. Tillhör hamnfogden G. Knöppel i Stockholm.

uppmärksamheten vid en enda punkt, en detalj, samt fortfor sålunda från kreaturets örsnibbar till hofvarne, ritande hvarje dags gjorda frappanta upptäckt med några lätta konturer, och då han så under flera veckor fortfarit, sammansatte han med hjälp af sitt utomordentliga minne den framflygande bucephalen.» Det berättas något liknande om Meissonnier. Han lät anlägga en liten spårväg, enkom afsedd att underlätta hans studium af hästar i rörelse. Medan hans vagn ilade fram på densamma, leddes eller reds vid sidan om densamma en häst, som konstnären sålunda kunde afteckna hel och hållen i springande rörelse. Anekdoten är mycket belysande äfven för skillnaden i de resurser, som stodo de båda konstnärerna till buds. En häststudie, sådan som den, för hvilken Wahlbom behöfde flera veckor, kunde Meisonnier med sina hjälpmedel bekvämt göra på en timmas tid eller mindre.

{+64+}ITALIENSK BONDGOSSE PLÖJANDE MED OXAR. Oljemålning. Tillhör fru Ada Berg i Kalmar.Häststudierna fortsatte Wahlbom i Italien och hade användning för dem i »Slaget vid Stuhm». Akademiens dom öfver denna målning betog honom lusten för att vidare försöka sig i historiemålning, och han öfvergick till att uteslutande måla folk-lifs- och hästtaflor, något som, såsom jag nyss nämnt, i akademien anfördes som skäl emot förlängning af stipendiet. Wohlfarth omtalar en samtidig förändring i Wahlboms målningssätt, föranledd af den akademiska kritiken. »Det orättvisa klander Soopska taflan rönte förargade Wahlbom till den grad, att han kastade om och öfvergick till ett mera finpensladt, nästan emaljartadt måleri i den Wouwermanska silfvertonen. Och i denna finesse låg alltid samma djärfhet och säkerhet i touchen i den obetydligaste detalj, som det i allt var helgjutenhet och harmoni.» Denna knapphändiga notis är af vikt för

uppfattningen af Wahlboms konstnärliga utveckling. När man sett med hvilken bred och saftig pensel han behandlade vattenfärgerna, förvånas man öfver den hårda skärpan i hans oljemålningar. Han hade således haft ett tidigare manér, det var detta som hans lärare funnit slarfvigt och håll-ningslöst och som han därför med full afsikt arbetade bort. Jag har trott mig hafva återfunnit det i den lilla odaterade målning på papp, som föreställer en italiensk gosse plöjande med ett par oxar. Ingen af de dukar af Wahlbom jag sett kan i målerisk must ställas vid sidan om den lilla skissartade pannån med dess strålande friskhet: hvarje penseldrag synes hafva tillkommit i lek och njutning, de båda dragarne äro bredt och verkningsfullt modellerade och uppfattade med öfverlägset fin blick, och det hela bäres af en sällsynt form- och linieskönhet. Här skymtar något af den genialitet fram, som i grunden fanns hos Wahlbom men som aldrig nådde till full mognad, och man måste tänka på, huru mycket friare och käckare hans konst skulle utvecklat sig, om han kunnat helt och hållet lämna å sido tanken på den svenska konstareopagens domar och den konstälskande publikens tycken.

Konstföreningen inköpte 1847 * Scen i romerska kampagnan» för 300 rdr och 1848 »Två riddare i medeltidskostym» samt »En dam till häst» för resp. 200 rdr och 133: 16. Efter denna tid målar Wahlbom nästan uteslutande hästtaflor, oftast i förening med figurframställning men stundom också utan.

Wahlbom lämnade Rom i april 1847 och begaf sig till Paris för att få se salongen. »Jag väntar mig så mycket mera nytta däraf», skref han till Wetterling, »som jag på senare tiden börjat måla hästar och djur, och man bör i Paris finna goda mönster därutinnan. Här i Rom är denna genre föga eller intet behandlad.» Hans afsikt var att återvända till Rom, i händelse stipendiet blefve förlängdt, men då detta ej skedde, stannade han kvar i Paris.

Bland de gamla vänner, som där återsågo honom, var äfven Adlersparre.* »Wahlboms anseende som artist», berättar denne, »hade nu vunnit terrain, som man säger. Af Frankrikes yppersta målare erkändes hans talang, hvilket bäst kan synas däraf att då landskapsmålaren Palm någon tid därefter aflämnade i Rom bekomna rekommendationsbref till

• Adlersparre misstager sig betydligt om årtalet, som han gissningsvis uppger till 1839 eller 1840. Af sammanhanget framgår, att det ej kan vara fråga om annat än Wahlboms andra vistelse i Paris, 1847—4&-

{+67+}Ary Scheffer och Horace Vernet, frågade båda med synbart intresse efter Wahlbom, och den sistnämde yttrade därvid särskildt: att Sverige i Wahlbom ägde en utmärkt konstnär.»

Återseendet var å Adlersparres sida förenadt med ett dystert intryck. »Min glädje att återse barndomsvännen», säger han, »skulle ej få vara oblandad af en viss oro att hvad jag så innerligt älskade och högt aktade skulle borttagas i sina halfva dagar, till stor förlust för fäderneslandet. Jag tyckte mig läsa i Wahlboms hela beteende, att något var sönderbrustet i djupet hos honom. Hans blickar, förr så

glada och spelande, voro nu ofta stillastående och förmörkade; hans förr så frimodiga

\

lynne hade lämnat rum åt en envis dysterhet. Emellanåt lät han till hälften förstå, att han var hemsökt af ett kroppsligt lidande; han beklagade sig ej öfver själfva smärtan, men väl att den betog honom arbetslusten. Ofta satt jag hos honom, då han gjorde sina utkast, under hvilken sysselsättning han vid mer än ett tillfälle yttrade till mig, att det numera ej var honom som förr. För att förströ hans mörka tankar föreslog jag, att vi skulle besöka promenadställen och teatrar. Denna rekreation upplifvade honom för en stund, men af kort varaktighet.»

Det första utbrottet af den sjukdom, som från denna tid allt mera förmörkade Wahlboms lif, hade inträffat i slutet af vistelsen i Rom. Själf låtsades han bagatellisera den. Till Wetterling skref han: »Du vet att fan i Rom har velat stäcka vingfjädrarna på mig, fast han ej har kunnat mer än snudda bort litet af stjärtplumagen, som dessutom nog skall växa sig hel igen.» Men dystra aningar rörde sig hos honom, i kapp med dem växte hans hemlängtan, och i slutet af 1848 befann han sig efter sina tio vandringsår i främmande land åter i Stockholm.

/

PROMENADRIDT. Blyertsteckning. Tillhör fru Ada Berg i Kalmar.

{+68+}SJÄLFPORTRÄTT.

Oljemålning. I Kongl. Akademien för de fria konsterna.[-Wahlbom-]{+4.

Wahlbom+} möttes vid hemkomsten af en utmärkelse, som måste hafva förekommit

#

honom ganska oväntad efter hvad som förut passerat. Jämte den samtidigt åter-komne Stäck kallades han i november 1848 enhälligt till ledamot af konstakademien. I sitt tal på högtidsdagen 1849 framhöll præses, öfverintendenten Anckarsvärd, hurusom konstnärskretsen 1 Stockholm genom de båda stipendiaternas hemkomst vunnit en anmärkningsvärd tillväxt, och det var honom en synnerlig tillfredsställelse att kunna säga, att desse förtjänte unge konstnärer icke allenast blifvit emottagna och omfattade med all den vänskap och högaktning, hvartill deras personligheter och talanger berättigade dem, men att de jämväl blifvit uppburna på ett sätt, som läte förmoda, att de för alltid skulle vara fästa vid fäderneslandet och det fosterländska konstsamhället.

Detta var också Wahlboms egen lifligaste önskan. Den hänförelse för vår forntid, hvaraf hans ungdom varit uppfylld, hade vuxit upp ur en fosterlandskärlek, som den långa vistelsen i utlandet ingalunda hade dämpat. Wahlbom erinrade sig ännu tacksamt den märklige man, som mer än någon annan påverkat honom i denna riktning. År 1839 hade han i Paris mottagit underrättelsen om Lings bortgång. Ett af hans första besök i Stockholm gällde dennes enka. Om Wahlboms trofasta karaktär vittna de ord han ställde till henne: »Om det så är att fru Ling önskar något, så är det min skyldighet och högsta tillfredsställelse att få dela med mig af hvad jag har.» Han ägde dock själf hvarken då eller eljest mera än det nödvändigaste.

Vid det besök å Anelund, hvarom tidigare berättats, hade Ling fört sina gäster upp på en tallbevuxen sandås utmed vattnet och omtalat för dem, att de stode på hans blifvande grafhög. En tankfull tystnad uppstod, som Ling afbröt med orden: »Lofven mig en sak! Lofven mig att I, då jag lämnat detta jordiska och för alltid stigit ned i min hög, någon gång begifven er hit, vänligt erinrande er mig. Lyssnen då till våg och vind! Min stämma skall tala till eder genom dem.» Säkerligen försummade Wahlbom icke att efterkomma den dödes önskan. Men medan han stod på Lings grafhög, försänkt i tankar på förgängelsen, måste han hafva frågat sig själf, huru länge det väl skulle dröja, innan äfven hans timma vore slagen.

Om Wahlboms utseende och väsende redan i Paris röjt en öfverhandtagande sjuklighet, var detta ännu mera fallet efter återkomsten till Stockholm. Hans vänner hade svårt att igenkänna honom. Han hade låtit sitt rödaktiga skägg växa och bar enligt en läkareordination vid tinningarna zinkplåtar insydda i svart siden och liknande skygglappar, för att motverka den tic , hvaraf han ständigt plågades.

Nu som alltid förde Wahlbom ett tillbakadraget och ytterst regelbundet lefnads-sätt. Han hade sin atelier i Brunkebergs hotell, åt sina middagar på Hotel de Suéde

{+7'+}och syntes sällan ute i sällskapslifvet. Bland målningar, som han under Stockholmsvistelsen utförde, må nämnas »Ryttare på marsch» och »Ryttare som rasta», köpta af konstföreningen för 166 rdr 52 sk. hvardera, »Ryttartrupp på afmarsch till ett ströftåg», beställd af konung Oscar I, samt »Grupp af unga hästar», som såldes till konsul Michaelsson.

Icke nog med att akademien kallat den återkomne Wahlbom till ledamot — det dröjde icke länge innan den önskade taga honom i anspråk såsom lärare. Vid ett sammanträde i februari 1849 fäste Sandberg akademiens uppmärksamhet på behofvet af ökadt biträde vid undervisningen i modell- och antikskolan samt föreslog till denna plats Wahlbom, »hvars skicklighet vore enligt herr direktörens tanke af en sådan utmärkelse fullkomligen förtjänt >. Limnell och Retzius understödde förslaget, och med 8 röster mot 1 kallades Wahlbom till vice professor. I något öfver ett år skötte han denna befattning.

Qvarnström, som under Fogelbergs frånvaro bestridt dennes tjänst såsom professor i teckning, ansökte i maj 1850 om tjänstledighet i två års tid, och med anledning häraf öfverflyttades Wahlbom till denna tjänst, för hvilken han skulle uppbära en årlig lön af 450 rdr b:o. Men redan på hösten såg han sig nödsakad att på grund af tilltagande

sjuklighet anhålla att i den mån han vore otjänstbar få såsom biträde begagna sig af den återkomne stipendiaten statybildhuggaren J. P. Molin, hvilket af akademien bifölls.

Under vintern försämrades Wahlboms tillstånd så mycket, att han måste söka bot i en brunnskur i Aachen, och i början af sommaren 1850 lämnade han för andra gången Sverige — för att aldrig mera återkomma.

5.

På utresan passerade Wahlbom Hamburg och besåg konstsamlingarna där. Bland sevärdheterna nämner han — i bref till akademisekreteraren, hofintendenten Nyström

— i främsta rummet Paul Delaroches lilla oljemålning »Cromwell vid Karl Il:s lik»

— »manu sua propria» tillägger han beundrande. I Aachen fanns, utom domkyrkan och rådhuset, föga i konstväg att se. I Köln pågick en exposition, men trots det korta afståndet medgaf badbehandlingen icke något besök på densamma. — Någon förbättring i Wahlboms befinnande inträdde väl i följd af badkuren, men på återvändande till Sverige var ej att tänka. Läkaren tillrådde en vintersejour i Italien, men då Wahlbom för sitt uppehälle var hänvisad till inkomsterna af sitt arbete, såg han sig nödsakad att slå sig ned på någon plats med lättare kommunikationer med Sverige och valde med läkarens samtycke Brössel, hvars vinterklimat ansågs lämpligt och där i nödfall god läkarevård stod att få. »Detta», säger han, »är hvad jag nu tror mig böra göra, och det är så mycket viktigare, som ett återfall i denna somobotlig ansedda sjukdom kanske skulle för alltid döma mig till overksamhet och — elände. ' Han beklagar den förlägenhet, hvari han genom sitt uteblifvande möjligen försätter akademien; »men jag rår ej här», tillägger han bittert lakoniskt.

En bidragande orsak till valet af vistelseort var hans lust att få se konstutställningen i BrUssel.

öfverintendenten Anckarsvärd hade åtagit sig att sköta Wahlboms konstnärliga affärer i Stockholm, och detta bl. a. gaf anledning till brefväxling dem emellan.

»Jag hoppas gå framåt i målning», skrif-ver Wahlbom från Brössel i september 1851, »med hvarje tafla om möjligt, åtminstone vill jag sträfva därhän, och jag vet att herr öfverintendenten då ännu mindre gör något afseende på besväret att ta mina arma barn under armarna; i fall de arta sig väl, så var dem huld. — Min hälsa är osäker; i Aachen var jag betydligt bättre; efter återkomsten hit återföll jag helt hastigt och var en 10 å 12 dagar verkligen dålig; men nu är jag åter litet bättre; och under sådana dagar målar jag — med så mycket mera kärlek som jag är helt och hållet osäker om huru många ögonblick jag för sjukdomens skull kan få använda till arbete.»

»Min hälsa går tämligen», heter det en månad senare i ett bref till Nyström; »min läkare (professor Gluge, bekant med Retzius) säger mig, att jag skall bli frisk, men sjukdomen har så många gånger narrat mig, att jag ingenting vågar tro; — kanske likväl med tiden. Emellertid arbetar jag på några smärre taflor; den större till kungen har jag ej vågat börja, innan jag kan anse mig säker om så långt andrum för mitt onda, att jag kan sluta den.»

Utställningen gaf honom stoff till en utförlig revy, ur hvilken ett och annat förtjänar att anföras, då därutaf kunna dragas icke oviktiga slutsatser om Wahlboms konståskådning. Det som gaf den dess förnämsta intresse var att den genom sammanförandet af så många olika skolors konst klart ådagalade »det olika inflytandet af nationallynnet och af de olika länders natur på konstnärssinnet». De förnämsta skolorna voro den belgiska, den franska och den dtlsseldorfska. Den belgiska var i Wahlboms tycke >den svagaste. »Dusseldorferskolan utmärker sig både genom en säkrare teckning och trognare naturstudium i allmänhet än den belgiska. Dusseldorfs landskapsmålare äro i synnerhet utmärkta, och någonting mera studeradt och sannt

HÄSTSTUDIE.

Oljemålning pä papp. Tillhör fru Ada Berg i Kalmar.

{+7]+}och på samma gång lått och med full artistisk färdighet utfördt än Achenbachs norska landskap är svårt att finna. — De franska målarne hafva nästan uteslutande skickat smärre taflor; likväl äro de särdeles vackra och såsom alltid utmärkta i görningen. Ett syriskt (eller Mindre-asiatiskt) landskap af Decamps har väckt min största

uppmärksamhet, ehuru jag, som ej sett Syrien, ej kan bedöma, huruvida den lokala sanningen är observerad; den måste likväl vara det. Det är en liten tafla målad med en förvånande kraft och klarhet i färg, med den finaste hållning och med en pensel så bred, så djärf och åpre som Rembrandt; man nästan stöter sig i början öfver en tafla i liten skala, målad med en sådan rudesse; men man inser snart, eller åtminstone gissar, att blott därigenom var möjligt att komma till en sådan ofantlig kraft i dagrarne; — och när man ser huru utfördt allting ändå är, blir ett sådant mål-ningssätt nästan underbart.»

Decamps var en af de konstnärer i århundradets midt, som inledde utvecklingen mot ett bredare målningssätt, en djärfvare, omedelbarare naturuppfattning. Hans namn hör till dem som i den franska konsthistorien beteckna den moderna realismens första framträdande. Ingenting kan bättre belysa Wahlboms konstnärliga åskådning under senare delen af hans lif än detta uttalande. Ingenstädes har han eljest yttrat sig med sådan värme och så personligt kånd beundran om någon annan konstnär.

Af de olika konstarterna finner han landskapsmålningen stå högst och uppräknar åtskilliga utmärkta belgiska och dUsseldorfska konstnärer i detta fack. »öfverallt», heter det, »framlyser studium efter naturen och sökandet efter sanning.»

Bland franska genremålare omtalas Meissonnier, Roqueplan, »kolorist i hög grad , Isabey, »manierad men vacker», Diaz, Rousseau — >alla ägande i hög grad förmågan att göra utan att därför på något sätt likna hvarann».

Som den främste historiemålaren nämner han Léon Cogniet, »hvars vackra tafla Tintoretto både som komposition och som tafla står främst bland de utställda», och näst honom Gallait, hvars »Egmont och Horn», är om man så vill ett mästerstycke i målning men missförstådd i komposition och anordning». De bibliska ämnena voro i allmänhet illa behandlade; »här finnes ej ett enda kristligt Kristushufvud, oaktadt flere målare sysselsatt sig med heliga ämnen.»

Till sist ursäktar sig Wahlbom för det slarfviga och osammanhängande i brefvet; »det bär spår af mitt lynne, som ibland genom sjukdomen sjunker, att jag förlorar all lust att med klarhet fasthålla mig vid ett ämne.

Vintern gick utan någon förbättring. I mars 1852 omtalar Wahlbom i bref till Nyström, att han för det mesta var ensam i anseende till den svårighet han hade för att tala. »Min hälsa», säger han, >är fortfarande osäker, och sjukdomen är kvar, mer eller mindre stark; — en sak har jag likväl vunnit, nämligen större förmåga att bära mitt onda, och jag hoppas att kunna tillkämpa mig allt mer och mer sinnesstyrka, så att jag oaktadt mitt lidande skall kunna vara verksam; — väl ej som en frisk person men dock så att jag ej för alltid nödgas lägga händerna i

{+74+}kors.» I maj ämnade han skicka hem hvad han förmått måla under vintern, — tre, kanske fyra taflor. »Jag inbillar mig själf emellanåt att jag gjort framsteg; få se hvad ni hemma sägen! — Jag hoppas i synnerhet att man ej skall kunna se på min målning, att den är frambragt under vånda och pina.» Ännu trodde han, att han snart skulle kunna återvända till Sverige. Vid midsommartiden ämnade han bevista en systers bröllop i Kalmar, och i början af juli ville han vara i Stockholm och ställa sig till akademiens disposition. Af brist på medel afstod han från det

HÄST SOM RYKTAS. (Studie.)

Oljemålning på papp. Tillhör professorskan Karin Schöländer.

lockande tillfället att fara till Paris och se konstutställningen där. Hans arbete kunde ej gå fort, han måste därför undvika att depensera fort. Han gjorde sig underrättad om, huruvida alla konstnärerna hemma ämnade stanna i Sverige öfver sommaren eller voro »på vägen, en eller flera, att fara utanvärtes». Han intresserade sig för den frågan, ty, säger han, »jag är af den tanken att ju flera vi äro hemma, dess mera lif och anda bör uppstå i vår lilla konstvärld. De utrikes resorna äro bra, men jag tror, att vi svenska konstnärer, på det trappsteg af talang vi i allmänhet stå, kunna verka mera och närmare till något godt hemma än vi kunna ute.»

{+75+}Någon hemresa blef ej af. På våren uppsöktes han af den unge hästmålaren löjtnant John Arsenius, som

under Wahlboms vistelse i Stockholm tagit lektioner af honom. Så vidt denne kunde förstå, hade Wahlbom i BrUssel ingen annan bekant än föreståndaren för ett ridinstitut, där han dagligen infann sig dels för att taga motion, dels för att studera sina kära hästar. Troligtvis blef ensamheten honom för tung, ty sedan Arsenius kommit till Paris, öfverraskades han af Wahlbom, som nu ville stanna där. De båda konstnärerna hyrde sig tillsamman en liten våning vid Quai des grands Augustins, bestående af en gemensam sal i midten, som begagnades till atelier, samt ett sofrum på hvardera sidan. Wahlboms dagordning var mycket regelbunden. Han steg upp kl. half 7 och promenerade till kl. 9, då han intog sin kaffefrukost, i regel på det lilla Café Danemarc vid Rue S:t Honoré. Därefter arbetade

han till kl. 4 eller 5, då han åt sin middag för 1 fr. 50 c. på en tarflig restaurant. Han gick aldrig ut i sällskap med Arsenius på eftermiddagarna, och kl. 9

gick han till sängs. I samma hus bodde målarinnan Amalia Lindegren. Henne besökte han någon gång, likaså målaren L. A. Lindholm, som i likhet med Wahlbom var en sjuklig ensling. Med Höckert, som var umgängesvän till Arsenius, sympatiserade han icke och hade ej heller stort förtroende till honom som konstnär men blef synbart öfverraskad, då han vid sitt enda besök på Höckerts atelier fick se > Monaldescis mord» nära färdig. Sin ekonomi skötte Wahlbom med skrupulös noggrannhet, förvarade sina penningar i bottnen på sin koffert, tog ut för hvarje dag precis hvad han beräknade skulle behöfvas och betaide alltid sin hyra kl. half 7 på morgonen af förfallodagen.

Under denna tid inträffade Louis Napoléons statskupp. Wahlbom var politiskt indifferent, och förändringen i styrelsesättet intresserade honom hufvudsakligen ur den synpunkten att den syntes komma att främja konstverksamheten.

Den gamle köparen af Wahlboms akvareller, herr Dubois, fick reda på hans återkomst och infann sig samt erbjöd sig att fortfarande köpa hvad Wahlbom ville måla åt honom — i akvarell. Men Wahlbom var lika omöjlig att förmå till att återvända till vattenfärgerna som herr Dubois till att köpa oljemålningar af honom, och de gamla vännerna skildes åt utan att någon uppgörelse kom till stånd. Wahlboms förnämsta arbete under denna tid var »Hästar som vattnas», en stor målning som öfverlämnades som receptionsstycke till konstakademien och nu tillhör dess samling. Han rönte den motgången att denna målning, som han själf ansåg »ingalunda vara bland .hans sämsta», icke mottogs till utställande å salongen. Ytterligare tre taflor målade han och hemsände på våren. En af dessa — »Hästar på en äng» — var genom Anckarsvärds bemedling beställd af generalkonsul Michaelsson.

Då vintern i början af februari blef strängare än vanligt, hemsöktes Wahlbom å nyo af ett sjukdomsfall. Professor Huss, som då befann sig i Paris, rådde honom att tillbringa nästa vinter i Italien. Wahlbom beklagade sig bittert i bref till Anckar-svärd öfver sin stora olycka att icke kunna deltaga i de sträfvanden framåt inom

{+76+}HÄSTAR SOM VATTNAS. Oljemålning. Receptionsstycke i K. Akademien för de fria konsterna.konstens område, som pågingo i Sverige. Men han hade intet val, och på hösten 1853 for han för andra gången från Paris till Rom.

Hår vaknade ånyo lusten för svenska historiska ämnen, hvilken akademiens rigorösa kritik så länge hade hämmat; ja, Wahlbom återkom till just samma ämne, hvarmed han då ansågs hafva så grundligt misslyckats, och det nya »Slaget vid Stuhm» blef vinterns förnämsta arbete. Gruppen af de fyra i handgemäng inbegripna ryttarne är på en gång konstrikt komponerad och liffull, hästarna äro förträffligt tecknade, stoffmålningen vårdad och fin utan att för mycket draga uppmärksamheten till sig, och äfven i koloristiskt afseende äger detta arbete goda egenskaper.

Vid denna tid såg Wohlfarth ofta Wahlbom i Rom och har därom antecknat följande: »På Monte Pincio i Rom, i den växlande trafiken af ryttare och eleganta främmande ekipager, satt han på en bänk och gjorde sina fragmentariska iakttagelser i skissboken, hvilka vid hemkomsten alltid utfördes. Långa mellantider overksam af gikt, älskade han, utom fäderneslandet som hemma, det ensliga och kontemplativa lifvet, och hans atelier vid Via

purificatione, det bekanta modellkvarteret, där dylika samlas från alla trakter af landsbygden, gaf honom rikt stoff för sina kompositioner ur folklifvet.»

Wohlfarth omtalar, utan att fixera tidpunkten, en större teckning, som Wahlbom under denna vistelse i Rom utförde på beställning af storfurstinnan Helena af Ryssland. Det gällde återgifvandet af konstnärernas Cervara-fest i Egeriadalen, hvilken bevistades af storfurstinnan jämte drottning Kristina af Spanien med döttrar, prinsessorna Borghese, Colonna, Pamfili-Doria, Grazioli m. fl. höga personer. Då Wahlbom varit närvarande vid detta tillfälle, torde beskrifningen på festen här få återgifvas såsom ett bidrag till kännedomen om det dåtida artistlifvet i Rom. »Här gåfvos», heter det, »antika bacchanaliska föreställningar, ett offer med augurer och bacchanter, revue af Alte Fritz, med alla Grosse Vaterlands småfurstar på åsnor m. m. Storfurstinnan Helena var särdeles road, och då hennes hof. sökte få henne att retirera

vid bacchanalens uppförande, sade- hon skrattande: Ach nein, das sind Sachen, was

o

man nicht alle Tage sieht. Återtåget var verkligen bacchanaliskt olympiskt, och halfva Roms befolkning följde tåget.»

Eljest såg man Wahlbom i konstnärslag endast vid julgillena. Vid sina promenader höll han sig på aflägsna trottoarer, alltid sluten och fåordig.

Vintern förlopp gynnsammare än man kunnat vänta. På våren kom ett nytt sjuk-domsanfall, likväl lindrigare än de föregående. Under den följande sommaren gjorde Wahlbom en utflykt till Sabinerbergen. »Ehuru visst icke frisk», skrifver Qvarn-ström, »befinner han sig dock på det hela ojämförligt bättre än förut.» Han omtalar, att Wahlbom var sysselsatt med målningen »Gustaf II Adolfs lik återfinnes vid Lutzen», hvilken lofvade att blifva utmärkt vacker. I mars 1855 utställdes den jämte tre andra målningar af honom på expositionen vid Piazza del popolo och vann, enligt samme sagesman, erkännande såsom det förnämsta arbetet på utställ-

{+79+}ningen. Hans följande arbete blef den största och mest bekanta af hans målningar, »Gustaf II Adolfs död vid Ltttzen.» Den framträdde på nästa års utställning jämte två andra framstående arbeten, en »Hästdrift på romerska campagnan», som köptes af grefve Moltke i Köpenhamn, samt den »Grupp af tre hästar», som nu finnes i Göteborgs museum*. Wahlboms deltagande i utställningen väckte stor uppmärksamhet inom de konstnärliga kretsarna i Rom, och en deputation från Académia delle belle arte infann sig hos honom och lyckönskade honom till att hafva åstadkommit ett sådant verk som »Gustaf II Adolfs död». Wahlbom erhöll i Rom två anbud om köp af denna målning, men hans önskan var att få sälja den till svenska staten. Han hem-sände den och öfverlät åt inköpsnämden att bestämma priset. Resultatet blef, att målningen vid voteringen erhöll alla afgifna röster och inköptes för 1,800 rdr b:o — ett vida högre belopp än konstnären erhållit för något föregående arbete.

Det är i synnerhet genom den sistnämnda målningen som Wahlbom i våra dagar är känd af den konstälskande allmänheten. Genast hälsad såsom ett verk af sällsynt förtjänst, har den i bortåt femtio år behållit sin dragningskraft och hör ännu till de taflor i »den svenska skolan», vid hvilka det stora antalet af de besökande stannar. Detta kan delvis bero på annat än bildens konstnärliga förtjänster. Det finns icke i hela vår historia ett mera dramatiskt verkningsfullt och på samma gång mera ideelt upplyftande ämne. Men Wahlbom har förmått ati gifva detta ämne en gestaltning, som gräft sig djupt in i svenskarnes sinnen. Det är nästan omöjligt att tänka på Gustaf II Adolfs död utan att på samma gång denna tafla framträder för minnet, och detta skulle icke vara fallet, om det icke i densamma funnes ett starkt grepp på ämnet. Stridens hetta och tumult äro skildrade med ovanlig liflig-het och styrka.. Å andra sidan har konstnären velat gifva ett intryck af något fridfullt upphöjdt i hjältekonungens död genom dennes ljusa dräkt, lugnt hvilande ställning och smärtfria uttryck — en anordning som dock förefaller mig något för mycket arrangerad med tanke på den vackra effekten. Hästarna, i lifliga, pittoreska attityder, äro utförda med Wahlboms vanliga mästerskap. Den koloristiska hållningen är ty värr orolig, splittrad och utan sträng hållning, och det kyligt utpenslade i det måleriska föredraget står i en underlig kontrast

till den upprörda vildheten i sceneriet. Taflan är väl Wahlboms största konstnärliga ansats men ingalunda hans i sin helhet mest tillfredsställande arbete. Långt mera herre öfver ämnet var han i den samtidigt utställdå hästmålningen med dess pittoreska och verkningsfulla kolorit och liffulla : skildring af de ädla djuren, som utkomna ur stallet med välbehag inandas morgonluften —. i det hela en af konstnärens lyckligaste ingifvelser.

Då det . på nyåret 1855 spordes, att Westin ämnade taga afsked från sin professur, kom naturligtvis frågan om hans efterträdare på tal. Qyarnström skref genast till Nyström, att han tog för afgjordt, att akademiens val skulle falla på Wahlbom.

* Äfven taflor hafva sina öden. Denna skänkte Wahlbom, enligt Wohlfarth, före afresan från Rom åt sin sjuk vaktare, som sålde den för 30 scudi. Med en herr Kullgren kom den till Sverige.

{+80+}GUSTAF 11 ADOLF VID STUHM.

Oljimälning. Tillhör statens konstsamlingar. Deponerad i landshöfdmgeresidenset i Göteborg.Han ansåg denna uppmärksamhet af akademien vara en plikt emot »vår för närvarande främste målare». Nyströms svar innehöll åtskilliga ganska berättigade invändningar mot att anförtro en lärarebefattning åt en till hälsan så bruten man som Wahlbom. Qvarnström skyndade att vederlägga Nyströms uppfattning af dennes hälsotillstånd. Detta, upplyste han, har sedan begynnelsen af hans vistande i Italien »i så betydlig mån förbättrats, att alla hans härvarande vänner hafva de bästa förhoppningar att åtminstone om ett par år se honom fullkomligt återställd och i det skick att han utan fara för klimatet bör kunna återvända till Sverige, hvilket dessutom är hans lifligaste önskan, emedan han tror sig kunna bedrifva den art af studier han behöfver

GRUPP AF TRE HÄSTAR.

Oljemålning. / Göteborgs museum.

bättre hemma än här, äfvensom han i Sverige kan inrätta sig med mera comfort, hvarpå han sätter mycket värde.» Qvarnström förfäktade den satsen, att de ordinarie platserna borde besättas med landets främsta konstnärer, på det att icke akademiens anseende skulle »sjunka till en nullitet». Han förutsåg, att Wahlboms förbigående skulle blifva föremål för strängt klander bland en stor del konstnärer och förklarade öppet, att han skulle komma att högljudt instämma häri. »Antagom att Wahlbom — som är all anledning att hoppas — om ett par år återkommer till Sverige, då äro de ordinarie platserna upptagna, han är utestängd från undervisningen, och akademien kan ej draga någon fördel hvarken af hans öfverlägsna talang eller af hans utmärkta egenskaper som tänkande konstnär och i besittning af en

{+85+}ovanlig både konstnärlig och allmän bildning, hvilka göra honom kvalificerad att med utmärkelse bekläda en professorsplats.» Han upprepar, att Wahlbom var »landets utmärktaste målare». Det läte sig ej försvaras att förbigå honom, just då akademien vore i största behof af en skicklig målare. Slutligen tillägger han: »Jag har rörande denna sak icke meddelat mig med Wahlbom, emedan jag är öfvertygad att om han erfar, att någon tvekan äger rum om lämpligheten af hans utnämnande, så afsäger han sig säkert att blifva ihågkommen, men på andra sidan är det lika säkert, att ett sådant förbigående kommer att djupt såra honom. Han behöfver dessutom någon uppmuntran, emedan han tror sig i Sverige vara föga uppburen i följd af den likgiltighet, hvarmed på senare tider hans arbeten där blifvit mottagna*

Medtäflare till professuren var Olof Wallgren, som Wahlbom själf rekommenderat till att vikariera för honom under hans frånvaro. Enligt Scljolanders omdöme var Wallgren den ende af akademiens lärare som skötte undervisningen ordentligt. Som konstnär hade han icke någon nämnvärd betydelse.

Innan ärendet afgjorts, hade Qvarnström blifvit utnämd till kongl. statybildhuggare och återvändt till Stockholm samt fått intaga platsen som akademiens direktör. Här hade han tillfälle att ännu kraftigare göra sitt inflytande gällande till Wahlboms förmån. Genom Qvarnström hade denne underrättats om de betänkligheter mot hans val, som inom akademien framkommit, och tillskref i anledning häraf Nyström. Han fann de anförda skälen så viktiga, att han ej kunde anse sig förbigången, i fall akademien valde någon annan. »Jag önskar ej», skref han, »befattningen för titelns skull utan för den möjliga nytta jag skulle kunna göra andra, en tillfredsställelse som jag

nu nästan helt och hållet saknar, då jag endast lefver för mitt eget gagn, och jag skall således anse mig förpliktad att taga afsked, i fall min sjukdom obotligen återkomme; med få ord sagdt: om jag önskar tjänsten, så är det endast i den mening och det hopp att kunna hemkomma och bestrida den: i motsatt fall,

och detta kan du med säkerhet tro mig om, är saken mig fullkomligt likgiltig. Jag

kan blott ej fastställa en bestämd tid för min återkomst. Min hälsa har hela denna vinter varit utmärkt god; blir våren, som är den svåra årstiden för mig, beskedlig, anser jag mig vara på en säker bättringsväg och återvänder då nästa år, och skulle,

par miracle (ty mirakler kunna inträffa med en så nyckfull sjukdom som min) jag

under denna vår förblifva lika frisk som i vinter, hade jag den största lust att under sommaren hemkomma. Se där hvad jag med godt samvete kan säga; må Vår Herre och kongl. akademien sörja för resten.» Ungefär det samma skref han samtidigt till Qvarnström. .

Akademien fick del af Wahlboms skrifvelser, och valet utföll så att han erhöll 12 röster, Wallgren endast 2, hvadan Wahlbom erhöll kongl. fullmakt såsom »pro-

* Detta skrefs i mars 185;. Inköpet af :Gustaf II Adolfs död> gjordes i juli följande är.

{+84+}GUSTAF II ADOLFS DÖD VID LOTZEN. Oljemålning. I Nationalmuseum.ifessor för teckningen» (1856). Han sökte genast och erhöll ett års tjänstledighet för hälsans vårdande.

Efter Westin hade äfven en »historiemålarelön» på 500 rdr b:o blifvit ledig, och då Wahlboms hemsända arbeten, tre till antalet, utvisade, att han numera »med utmärkt framgång sysselsatte sig med historiemålning», blef detta arvode honom till-erkändt.

Den hårda kamp för uppehället, som Wahlbom dittills måst föra, hade således mist sin udd, framtiden syntes betryggad, och möjligheten af en konstnärlig verksamhet under gynnsammare förhållanden än förut var uppnådd — fast ty värr för sent.

1 april 1856 arbetade Wahlbom på två målningar, »Erik XIV i fängelse med Karin Månsdotter» och en rytterifäktning. Den senare, ämnad att utgöra pendant till den tidigare till konungen sålda målningen, hoppades han skulle af konungen inköpas. Denna tafla var måhända densamma som den af Wohlfarth omtalade »Slaget på hvita berget», som ofullbordad kvarlämnades i Rom och sedan upphängdes i skandinaviska biblioteket därstädes. Den sista tafla Wahlbom målade i Rom var af en för honom alldeles ny art. Den föreställde, säger Wohlfarth, »Vällusten drömmande jämte le diable qui ne dort jamais och som här sitter grensle och grinar — en effektfull allegori i Giulio Romanos stil och med alldeles ypperlig kolorit». Den såldes i en konsthandel vid via Condotti och kom till Ryssland.

På våren 1856 upphörde Wahlboms plågsamma ansiktsvärk. Själf ansåg han detta vara ett symptom till tillfrisknande, men läkaren förmodade motsatsen, och han fick rätt. »Som vanligt begaf sig Wahlbom vid sommarens annalkande från Rom», berättar Edvard Bergh i bref till Adlersparre, »och for till en liten stad i Sabiner-bergen, Genzano, där han tog rum på en af konstnärer vanligen besökt locanda; några danskar bodde där äfven. En dag infann han sig ej vid det gemensamma middagsbordet, och då dörren till hans rum befanns läst, ansåg man att han gått ut. Emellertid hördes han ej af den dagen; men då uteblifvandet äfven följande dag fortfor, började värdfolket blifva oroliga, och vid närmare undersökning befanns hans dörr läst innanför och nyckeln sittande i låset. Detta väckte misstankar att någon olycka händt honom, och man beslöt att bryta upp dörren. Den syn, som då visade sig, var förfärlig: Wahlbom låg utsträckt på golfvet, utan förmåga att röra en lem eller yttra ett ord; endast ögonens hemska blickar tillkännagåfvo, att han ännu var vid lif.» Nedbäddad i en trälåda, som gaf honom en liflig försmak af den sista boningen, fördes han i detta hjälplösa tillstånd till Rom och låg i nio månader på det protestantiska sjukhuset på Capitolium. Lynnet var dock ej alldeles brutet. »Då han bars till och från sängen», berättar Wohlfarth, »kunde han ofta berätta historier och träffande infall.» Den 1 december skref han t. 0. m. till Nyström, att han, efter att hafva genomgått galvanisk behandling hos en läkare i Kaustadt i

Wurtemberg, kunde motse sitt tillfrisknande, fastän detta skulle taga lång tid. Svensk-norske

{+87+}konsuln J. Bravo tillfogade härvid i ett postskriptum, att Wahlbom hade en alldeles för sangvinisk uppfattning af sin belägenhet; i själfva verket var tillståndet högst kritiskt. På julaftonen, då Edvard Bergh besökte Wahlbom, gret denne som ett barn och bad till Gud att allt snart måtte vara slut. På våren inträdde någon förbättring. Hans gamle vän professor Georgii, vid denna tid innehafvare af ett gymnastikinstitut i London, hade genom en notis i Aftonbladet fått kännedom om hans sorgliga belägenhet och uppmanade honom att försöka elektrisk behandling hos en läkare Beckersteiner i Lyon. Georgii var då okunnig om karaktären af Wahlboms sjukdom och skulle afrådt hvarje försök till sådan behandling, om han haft aning om hans tillstånd.

Den tillämnade kuren i Kaustadt uppgafs, och i maj kunde Wahlbom anträda resan till Lyon. En tysk vårdare från sjukhuset i Rom åtföljde honom och blef hans trogne följeslagare till hans sista stund. Efter ett par veckors behandling i Lyon kunde Wahlbom fortsätta resan till London. »Jag skall aldrig glömma min känsla vid vårt möte», skrifver Georgii, då Wahlbom inbars i min gymnastiklokal, och med svårighet igenkände jag min vän i denna hoptorkade gubbgestalt, oförmögen till någon frivillig rörelse, förutom i de stora ögonen, där ännu uttryck af flärd-frihet och godhet fortlefde. Det är mig ett under, att han haft mod och än mera uthållighet till en så lång färd. Också var hans första ord: Min Gud, en sådan resa!»

Egron Lundgren befann sig vid Wahlboms ankomst i London, och de gamla ungdomsvännerna återsågo hvarandra ännu en gång. »Stackars Wahlbom», skref Lundgren till Anckarsvärd från Madrid, dit han i augusti afreste, »jag kan icke beskrifva, huru grufligt bedröfligt hans tillstånd förefaller mig och huru jag förargat mig att gatorna i London äro så långa som landsvägar och att jag därför icke har kunnat vara hos honom så ofta som jag önskat. Jag besökte honom dock minst en gång i veckan och försökte muntra honom så godt jag kunde. När jag reste, var han kanhända en hårsmån bättre, och det tycktes verkligen som om elektriciteten gjort honom godt, ehuru han säger sig själf knappt märka någon förändring. — En stor lycka i Wahlboms olycka är att han funnit en så förträfflig uppassare, en beskedlig tysk, som varit sjukvaktare på hospitalet i Rom och nu tyckes hafva attacherat sig till Wahlbom som en amma till sitt skötebarn. Utan denne Friedrich vet jag icke huru Wahlbom skulle kunna existera en timma, ty af egna krafter förmår han själf icke en gång vända sig i sängen. Friedrich är stor och stark, alltid vid godt humör, tillräckligt pratsam, hushållsaktig, nykter, med ett ord jag har icke kunnat upptäcka mer än en svaghet hos honom — hans passionerade kärlek till sina mustascher, som äro frodiga och långa, tvinnade liksom styfva becktrådar med äkta kejserlig blanksmörja uti. Det roar honom kan jag tänka, och efter allt är det ett nöje han väl må kunna förunnas — så länge han icke intenterar någon coup d'état i Wahlboms regeringsform.» Detta porträtt, tecknadt med den glade Egrons alltid lekande penna, förtjänar väl en plats i Wahlboms biografi.

{+88+}Under inflytande af den vackra årstiden inträdde ännu en gång en svag förbättring. Till öfverintendenten Anckarsvärd skref Wahlbom i juli härom: »Jag är lycklig nog att kunna säga, att min hälsa verkligen kryper framåt, och möjligen kommer jag att kunna undvara kryckor, fast jag väl alltid blir halt; men ett tålamod och ett mod fordras för att genomgå hela persen, innan jag kan komma så långt att jag åter kan bruka mina fötter, att jag ibland känner stor lust att vända ryggen till och fly alltihop, om jag kunde; men jag får väl lof att hålla lunken ut, så godt jag kan. Vår Herre hjälper mig nog på slutet, det gör han nog!»

Under större delen af augusti, då Georgii var på besök i Sverige, begagnade Wahlbom hafsbaden i Brighton, utan att däraf erfara någon förbättring. Till Anckarsvärd skref han i september: »Jag förmodar att jag måste bli stationär eller sedentär här i London för hela vintern och skall ej vara ledsen däröfver, om jag blott kan komma så långt att jag kan se mig omkring litet friare än hittills, ty här finns utan tvifvel mycket att lära och se, London är den största och mest imponerande stad jag någonsin besökt, och jag har ännu ej på långt när sett hälften (sic) af hvad den innesluter men får väl ändå småningom tillfälle att se härligheten stycke för stycke. — Så vida ej det visserligen möjliga underverket skulle inträffa, att min doktor helt och hållet misstager sig, hoppas jag kunna vara hemma nästa sommar i hjälpligt tjänstbart skick och längtar uppriktigt efter att om möjligt kunna aftjäna något af den stora skuld, i hvilken jag står till min goda moder Svea för den hjälp hon under min långa sjukdom

alldeles oförtjänt tilldelat mig.»

Dessa rader förekomma i det sista bref af Wahlboms hand, som finnes förvaradt i konstakademiens handlingar. Brefvet slutar med ett med darrande hand utfördt karrikeradt självporträtt med slokhatt, glasögon och långt ovårdadt skägg och med underskriften: »Ritratto d'un pittore paralisato — fatto da lui stesso.»

Om det följande hafva vi Georgii berättelse: »Förbättringen fortgick småningom till början på nyåret (1857), då han kunde, med tillhjälp af käpp och stödd på en tjänare, gå omkring kortare stycken, detta dock med motvilja. Så yppade sig symptomer, som häntydde på ett långt framskridet njurlidande, och hos honom själf en bäfvande aning för den annalkande våren, då han alltid som värst brukade vara plågad af ansiktssmärta (tic douloureux), hvaraf han redan sedan flere år, synnerligen vårtiden, ansattes. Den inställde sig ock nu, ehuru ej till någon särdeles betydlig grad, under loppet af mars månad. Han sof mycket på dagen, och jag fann honom ofta afklädd och sofvande kl. 6 på e. m., men han steg upp i stället kl. 5 på morgonen. Vid denna tid klagade han ofta öfver tomhet och ledsnad och började utfästa tiden och vidtaga arrangementer för sin hemresa samt med sin broder i Kalmar underhandla om anställning för sin trogne tjänare, en hetsig men beskedlig tysk, medtagen från Rom. Denne hade han i sitt testamente insatt som arftagare af all hans lösa kvar-låtenskap och emottog tillbaka en ytterst noggrann skötsel. — Helt oförmodadt den 18 april kom budskap att ett slaganfall hade uppträdt med hotande symptomer, och

{+89+}jag fann Wahlbom vid min ankomst mållös och i konvulsiviska ryckningar. Tvenne läkare tillkallades och med den följd att han ett par dagar därefter kunde besöka mitt etablissement, hvilket dock företogs af honom självfvilligt. Detta var sista gången han var ute. Den 2 3 april på morgonen afsomnade han lugnt, efter att dagen förut haft tvenne nya slagattacker. Han var fullt redig till på aftonen den 22, ehuru han kunde endast med svårighet uttrycka sig. Plågorna hade redan utrasat, och lifslågan utbrann under natten, så att på morgonen emellan 6—7 vid mitt besök de sista lifstecknen så oförmärkt upphörde.» Wahlboms lifslängd blef endast fyrtiosex och ett halft år.

Begrafningen ägde rum den 29 april på Woking kyrkogård. Svenska sändebudet grefve von Plåten och några få landsmän bevistade den sorgliga akten, som förrättades af pastor Carlsson, hvilken, enligt Posttidningen, »gjorde en särdeles vacker teckning af den aflidne och hans verksamhet som konstnär . En enkel minnesvård »i götisk stil* utvisar, hvar stoftet hvilar.

Så hade då Karl Wahlbom lidit sina plågors mått och fyllt sina dagars tal. Af de ljusa sidorna i lifvet hade han icke fått stor erfarenhet. Från det han vid

fjorton års ålder lämnade sitt föräldrahem stod

6.

han ensam i lifvet, utan anhörigas omhuldande och stöd, utan någon kvinnas kärlek och i utöf-ningen af sin konst hämmad och nedtryckt af upprepade motgångar och ständig fattigdom. Men genom alla bittra öden bevarade han sin karaktär obefläckad. Den sinnesstyrka, hvarmed han bar sin tunga lott, vittnar om en djup manlighet utan fruktan och tadel. Motgångarna stäfjade icke hans konstnärshåg, och medvetandet om hans rika be-gåfning urartade aldrig till artistfåfänga. Det ligger också en varm ton af beundran öfver hans samtidas uttalanden om hans personlighet. Så yttrar t. ex. Crusenstolpe om honom: »Hjärtats och skaplynnets egenskaper voro hos honom lika värderika, lika älskliga som hufvudets. Anspråkslös, som det höfves en stor talang, blid och skämtsam i sitt umgänge, redbar i sitt väsende och i sina förhållanden, förvärfvade han öfverallt vänner och bibehöll dem genom sin trofasthet. Som människa lef-

HÄSTSTUDIE.

Blyertsteckning. Tillhör fru Ada Berg i Kalmar.

{+90+}ver han hos dem i kär hågkomst.» I den akademiska nekrologen (af Nyström) heter det: »Såsom människa var Wahlbom högt uppskattad af alla, som med honom stått i närmare beröring. Han var en trygg,

allvarlig, vänfast man af ett bildadt, angenämt umgänge och, oansedt detta allvar, vän och idkare af ett gladt och godt skämt, hvilket de plågsammaste sjukdomsfall aldrig hos honom förmådde nedslå.» Adler-sparre gifver följande bidrag till hans karaktäristik: »Det nöje, som tycktes mest lifva honom, var att samspråka med några få, förtroliga vänner. Han talade med lätthet, helst i allvarsamma ämnen, och hans reflexioner vittnade om ett mångsidigt och öfverlägset förstånd. Att braska med stora ord och hålla fram sig själf var honom vidrigt. Uti allt hvad han yttrade låg sanning, enkelhet och djup. Tvingades han af omständigheterna att vidröra sin egen verksamhet, skedde det med föga skonsamhet. Om andras arbeten utlät han sig med mycken försiktighet. — Hans kunskapsförråd var ganska vidsträckt. Inom flera främmande språk rörde han sig med lätthet, och uti flera vetenskapsgrenar förvånade han med sina insikter män af facket. Hans observationsförmåga var ganska liflig och skarp; han lämnade sällan ett tillfälle obegagnadt att tillegna sig hvad som frapperade eller innebar något i hans ögon värdt att lägga märke till.» Det är ej underligt, att en tilltagande dysterhet med tiden framträdde i hans lynne. »Någon klagan öfver sin ovissa ställning lät Wahlbom aldrig förnimma», säger Scholander, »dock är otvifvelaktigt att han ju, blifven man, länge sörjde och bittert kände sig vara utan fotfäste.» Ett särskildt drag framhäfver Wohlfahrt: »Uti Wahlboms hela väsende liksom i hans konst låg, troligen en följd af Iefnadsförhållanden och hårda försakelser i ungdomsåren, én bitter ironi, som återspeglade sig i allt hvad han framställde och yttrade, särdeles mot mera främmande. Bland vänner kunde han däremot vara i hög grad vänlig, om än lakonisk och torrolig.»

Vi hafva följt förloppet af Wahlboms konstnärliga utveckling. Det återstår mig blott att i några reflexioner sammanfatta betydelsen af hans konstnärsverksamhet.

Wahlbom hör utan tvifvel till våra mest produktiva konstnärer, liksom till de mest mångsidiga. Det är anmärkningsvärdt litet af denna produktion som numera är känd. Fullständigast bekanta äro af lätt insedda skäl de etsade och iito-grafierade kompositionerna. Hvad skulpturerna beträffar har jag kunnat påvisa endast en skiss i liten skala. Hvad som finnes kvar af af hans arbeten från ungdomstiden i Stockholm är i det hela taget endast en ringa del. »Mot sina egna verk», yttrar Adlersparre, »visade han ett styffaderligt sinne och tycktes hafva en fröjd uti att förstöra dem.» Hjalmar Ling berättar: »Wahlbom rönte en besynnerlig leda vid allt hvad han färdiggjort. Om hans lätta alstringsförmåga är svårt att göra sig ett begrepp. Hans tid vid Centralinstitutet tillbragtes med att rita och rifva sönder, modellera och slå i bitar; intet räddades, om det ej af bekanta och vänner undanrycktes. Vid sin utresa yrkade han, att Ling skulle uppbränna den ofantliga samling af gymnastiska föreställningar o. a., som han ritat under dennes ledning.» Ling

{+91+}nekade att göra detta och behöll teckningarna för att rädda dem, men då Wahlbom 1848 återkom, begick Hjalmar Ling af öfverdrifven samvetsgrannhet det misstaget att återställa hela samlingen till konstnären, med undantag af några få teckningar. Den har spårlöst försvunnit, säkerligen förstörd af Wahlbom själf.

1 jämförelse med de i Paris för herr Dubois och firman Orr utförda handtecknings- och akvarellserierna torde de alster inom dessa konstarter, som kommit till Sverige, utgöra ett fåtal. Nitton sådana arbeten inköptes 1841 och 1842 af konstföreningen. De utlottades i vanlig ordning och hafva väl sedan dess mer än en gång bytt ägare, hvarför det blefve ganska svårt att numera uppsöka dem.

Af Wahlboms oljemålningar afyttrades de flesta i Sverige. De viktigaste äro nämda i det föregående. Ensamt af konstföreningen inköptes under åren 1842—55 25 stycken. Men få af dem hafva kommit till våra offentliga samlingar, de flesta finnas i enskild ägo, och äfven här gäller det, att uppletandet af dem numera erbjuder icke ringa svårigheter.

År 1889 anordnade Sveriges allmänna konstförening en utställning af Wahlboms arbeten, som dock icke blef så fullständig som önskvärdt varit. Intrycken af densamma hafva naturligtvis i hög grad bleknat under de år som förgått, och jag måste därför här lämna ur räkningen de på densamma förekommande arbeten, som jag icke sedan dess återsett. Om sålunda min kännedom om Wahlboms konstnärliga alstring är ganska ofullständig, tror jag den dock vara tillräcklig för att på densamma grunda ett allmänt omdöme om hans konstnärliga betydelse.

Utan tvifvel hör Wahlbom till de rikast utrustade konstnärer, som funnits i vårt land under det förflutna

århundradet. Men lika obestridligt är, att hans begåfning icke åt något håll blef fullt utvecklad till hvad den under gynnsammare omständigheter skulle kunnat blifva. Detta berodde icke ensamt på de ogynnsamma betingelserna för utdanandet af hans gryende konstnärsanlag, på de många yttre motgångarna i hans lif och på hans tidigt brutna hälsa. En medverkande orsak var äfven hans egen brist på själfförtroende, hans underskattande af sin begåfning och af sina arbeten och den härmed sammanhängande benägenheten att följa impulser utifrån.

Det område, som Wahlbom såsom konstnär först fullt behärskade och för hvilket han af naturen var danad, var framställningen af människan i hennes rent fysiska vitalitet. Huru ofta grep han icke efter en tragisk verkan, sökte höja sig till att åskådliggöra den stora kraften i kämpande viljors och mörka lidelsers brottning — och huru stannade han icke i det i och för sig våldsamt kraftiga anloppet vid framställningen af blindt, onyanseradt raseri och vid atletiska musklers elementära kraftutveckling! Han har inom detta område två stora egenskaper, den ena den, om jag så får säga, impressionistiska blicken för det ögonblickliga momentet, grundad på den noggrannaste observation af rörelsen ut i dess yttersta konsekvenser, den andra ett vaket sinne för det stolta och liniesköna, som åt hans kompositioner stundom gifver

{+92+}en fläkt af verkligt patos. Hans detaljstudium af människokroppen är beundrans-värdt i sin fasta hållning och skarpa iakttagelse, oaktadt han i formgifningen förbiser de karakteristiskt individuela dragen och oaktadt en viss öfverdrift stundom kommer hans figurer att se ut som flådda. Med dissektionsöfningarna i minnet ser han musklernas läge och spel under huden äfven där de under de gifna omständigheterna alls icke kunna ses utan endast genom teoretiska slutsatser konstateras.

Wahlbom kom i början af sin bana under två olika inflytanden. Den ena, som blott verkade hämmande, utgick från den akademiska antikiserande manierismen, som i det längsta ville lägga beslag på honom — se akademiens utlåtande om »Slaget vid Stuhm»! Hela Wahlboms utveckling utgör en sträfvan mot frigörelse från den konst, som har annan konst till norm och regel. Det andra, motvägande inflytandet utgick från Ling. Hos honom fann han den lifgifvande impuls, som han be-höfde. Den egendomliga tillfälligheten, att denne fantastiske skald kunde gifva Wahlbom till daglig sysselsättning åskådningen af den mänskliga kroppen, ej uppställd i hvilande och beräknad pose på modellbordet utan spänd af ansträngning, behärskad af vilja och utvecklad till skönhet i gymnastik och idrott, blef af den största betydelse för hans utdaning till konstnär, ty därigenom erhöll han i ett enastående allvarligt naturstudium den nödiga balansen mot sin mottaglighet för alla de fantasi-eggelser, som lågo i luften. Sedan han kommit till Paris och var i tillfälle att följa med den samtida konsten i dess mera betydande yttringar, utvecklades hans konståskådning i den realistiska riktning, som vid denna tid började vinna terräng. Han framställde den på detta stadium i samtal med Adlersparre så, att »hans sätt numera vore att taga naturen sådan den är, han fann det icke tjäna till något att söka pyramidformer och massor i komposition, utan konstens uppgift borde just vara återgifvandet af naturens så att säga oöfverlagda momenter». Karakteristiskt för honom är hans omdöme från samma tid om den stora franska skådespelerskan Rachel: »Hos henne är mera konst än natur; hennes talang går på styltor.» Han föredrog att gå till Palais Royal-teatern och njuta af den snillrika comediennen Déjazets glada konst, i hvilken den osökta naturen förhärskade.

Wahlboms förändrade riktning uppfattades af hans vänner i Sverige såsom skattande åt ett farligt utländskt manér, och Wetterling rådde honom allvarligt att bevara den nordiska hållningen i sin konst. Wahlboms svar till sin »älskade fader» är fogligt men visar tydligt nog, huru kritiskt han numera (1841) var stämd mot den fornnordiska riktningen och huru riktigt han uppfattade bristerna i densamma. »Tack för dina goda råd», skrifver han, »jag inser nog att ej svenska ämnen böra behandlas på fransyska sättet; men utom det att den, som i Paris studerar konsten, gärna måste insupa något af den fransyska dräggen och således svårligen kan undvika att synas något fransysk, helst om han är en ung konstnär och ännu mottaglig af ombildning och förändring i karaktären, så kunde man äfven säga, att i allmänhet våra förfäders vanor, deras klädsel, deras sätt att se och förstå världen, med

{+93+}få ord sagdt deras moraliska och kroppsliga utseende är så föga studeradt och så litet kändt, att få eller kanske ingen vet huru de riktigt voro; man vet förr huru de ej voro; hvar och en nästan kan säga om en staty: den

har ej en nordisk karaktär; men hvem gör en figur sådan att vi alla erkänna att den ensamt och [-uteslutande-] {+ute- slutande+} tillhör norden och att ingen del af den är lånad från annat håll? Jag

vill härmed ej hafva sagt, att jag ej tror det någonting rent nordiskt skulle

kunna frambringas i konst, — men därtill fordras antingen en stor omskapning därhemma hos oss eller också att en utmärkt duktig och ypperlig målare upp-

träder på tapeten; jag lägger ödmjukt mina vattenfärgspenslar i kors och bockar mig. >

Liksom Westins stränga omdöme om Wahlboms första försök i oljemålningen hejdat honom på hans väg, så blef det Winterhalters uppmuntran som å nyo ledde honom öfver till det område, till hvilket han först känt sig dragen och på hvilket han till slut koncentrerade sin kraft. Men den riktning som hans konst tog under den första vistelsen i Rom, då han öfvergick till att blifva företrädesvis hästmålare, kom utan någon tillskyndelse utifrån, annat än möjligen den indirekta, som låg i akademiens stränga omdöme om hans historiemålning. Han fann här ett nytt område, där han kunde ytterligare utveckla sitt uppöfvade sinne för vitalt lif, för rörelse och muskelspel. Och då allt hvad som här skulle framställas låg inom Wahlboms räckvidd — hvilket icke var fallet i hans människoframställningar —, så blef han på detta område mest färdig och mogen konstnär, vuxen sin begåfning. Hans elev J. Arsenius har i ett bref fällt följande omdöme om Wahlbom såsom hästmålare: Min åsikt är den, att ingen hästmålare i

hela världen förstått att så anatomiskt riktigt och i de mest invecklade ställningar teckna hästen som Wahlbom. A. de Dreux var mera kavallerist än Wahlbom och gjorde mera anslående hästar, men säkerligen fanns det knappt en linje i hans teckning, som ej Wahlbom skulle kunnat korrigera. Likaså är förhållandet med alla de senare franska målarna i hästväg med undantag af Meissonnier, som på de senare tiotalen* kommit till en fulländning i den vägen, som sannolikt aldrig kommer att öfverträffas, men jag tror att äfven han skulle bryta halsen af sig, om han ville göra sådana invecklade ställningar, som Wahlbom med lätthet behandlade.» Här vid-röres en sida af Wahlboms konstnärsskap, som icke utan skäl klandrats. Det är tydligt, att eggelsen för honom mången gång legat i lusten att lösa svåra rörelseproblem. Visserligen gjorde han det förträffligt, men hvad han därigenom uppnådde kommer i alla fall något vid sidan om hvad som borde vara hufvudsaken i ett konstverk just enligt hans egen teori, nämligen återgifvandet af naturens så att säga oöfverlagda momenter». Detta åter står i sammanhang med den hufvudsakliga bristen i Wahlboms väsende som konstnär. Man söker i den fåfängt uttryck af någon djupare känsla för naturen såsom helhet. Hans landskap äro ingenting annat än bak-

* Detta skrefs 1889.

{+94+}grunder för människo- eller djurframställningar. De äro hårdt, stämningslöst, ofta konventionelt målade. Naturligtvis vill jag icke göra Wahlbom den orättvisan att jämföra honom med konstnärer utvecklade under senare inflytelser. Men låt oss se honom tillsammans med ett par samtida svenskar! Hvilken öm älskvärdhet, hvilken kontemplativ njutning möta vi icke i Wickenbergs sätt att behandla såväl landskaps-som figurmotiv! Och hvilken sprittande gratie, hvilken fröjd öfver ögonblickets vision bodde icke i den trollkamera, som Egron Lundgren hade i sina ögon! Jämförd med sådan konst blir Wahlboms icke blott efter i virtuosaktig lätthet och flytande föredrag, den blir också kall och utan djupare perspektiv, och man finner lätt anledningen

HÄSTSTUDIER.

Blyertsteckning.* Tillhör fru Ada Berg i Kalmar.

till att han numera hör till de nästan glömda, under det att hans båda konstnärs-kamrater lefva i liflig hågkomst.

Å andra sidan har vår konst under det förflutna århundradet knappast haft en mera lidelsefull formdyrkare än Wahlbom. Såsom knappast någon annan efter Sergel har han sett formen i lefvande rörelse och gjutit den lefvande rörelsen i fast form. Om färgernas värld aldrig röjde sina djupare hemligheter för honom, så fanns det knappast något fördoldt för honom inom den lefvande formvärlden. Och i hans utveckling ser man i åskådligt sammandrag hela den rörelse framåt från dogmatisk formefter-bildning till omedelbar naturiakttagelse, som i

stort sedt kännetecknar gången af vårt århundrades konstutveckling så väl i vårt land som annorstädes.

{+95+}Lange hade den svenska konsten blott varit en återspegling af främmande konstriktningar. Det första steget till dess självständighet blef återgången till svenska ämnen, särskildt ur vår saga och historia, och på detta område blef Wahlbom en af de främste. Men han blef det i synnerhet därigenom att han ställde stora fordringar på sig själf. Det kom en tid, då han såg sin konstnärliga uppgift bredare, mindre program mässigt; men att han äfven då varmt kände sin fosterländska uppgift, därpå hafva vi bevis icke minst i hans under sjukdomstiden så ofta upprepade önskan att få krafter att verka för konstodlingen i Sverige. Han visste bäst själf, huru väl det behöfdes. Om också denna hans åstundan blef ouppfylld, har han uträttat tillräckligt genom sitt i vissa afseenden oöfverträffade konstnärsskap och genom föredömet af sin i alla pröfningar orubbliga hängifvenhet åt det konstnärliga lifskallet för att alltid räknas till de betydande personligheterna i den svenska konstens historia.

Hvarje människolif, som lefvats rikt och fullt, i lycka eller olycka, men i hängifvenhet för en uppgift, som fyllt det med sitt innehåll, har något djupt individuelt, som skiljer det från alla andra; så äfven Wahlboms. Men det hindrar ej att det på samma gång kan ha en allmängiltig sida, och huru ofta har det icke stått för mig, medan jag skrifvit dessa sidor, att historien om Wahlboms lif är ett typiskt svenskt konstnärsöde! Det är omöjligt att räkna, hiiru många geniala svenskar som hejdats på sin bana och förkrympts i sin utveckling af den misstrogenhet, det oförstånd eller den likgiltighet, hvarmed fri konst mötts i vårt land, af det armod, som undandragit sig uppmärksamheten, och af den byråkratiska uppmuntran, som haft samma anspråk på hörsamhet, vare sig det gällt genier, talanger eller medelmåttor. I detta fall ligga fakta tillräckligt långt tillbaka för att de sorgliga missförhållanden, om hvilka de vittna, utan stor meningsskiljaktighet skola erkännas.

Men om också ännu i våra dagar icke allt är som det borde vara, äro framstegen vid en jämförelse mycket påfallande. Det är otänkbart, att en konstnär af Wahlboms betydelse numera skulle framträda hos oss utan att snart blifva både uppmärksammad och omhuldad. Den reflexverkan emellan konstnärer och allmänhet, som är förutsättningen för ett frodigt konstlif, håller på att uppspira. Jag skulle önskat att kunna säga: emellan konstnärerna och folket. Det är ditåt vägen går. När det målet är nådt, då hafva vi fullbordat den »återgång till oss själfva», hvarom Geijer i framsynta ord talat. Vi äga då en nationel konst i vida mera omfattande betydelse än hvad Lings agitation åsyftade.EFTERSKRIFT.

I den studie öfver K. Wahlbom, som här foreligger, har jag sökt sammanfatta hvad. de tryckta källorna om honom hafva att förmäla. Därjämte har jag begagnat mig af skriftliga källor, i främsta rummet af K. Akademiens för de fria konsterna handlingar men äfven, i den utsträckning hvartill tillfälle gifvits, af enskilda bref.

Den tid, som åtgått för detta arbete, har väsentligt öfverstigit hvad jag på förhand beräknat, hvadan Konstföreningens ledamöter tyvärr allt för länge fått vänta på detsamma. Det oaktadt har jag, för att ej ytterligare fördröja utgifvandet, måst afstå från att utsträcka mina studier i ämnet så långt som jag hade önskat. En brefsamling, som lär innehålla viktiga bidrag till Wahlboms biografi, nämligen den Ridderstadska i Linköping, är tyvärr icke för närvarande tillgänglig för forskare och jag har därför måst lämna den ur räkningen. Emellertid förmodar jag, att äfven på andra håll ännu icke begagnade källor stå att finna. Framför allt är ett närmare studium af Wahlboms produktion, särskildt under den senare delen af hans Iif, önskvärdt för hans historia. För underrättelser om af mig icke begagnade källor äfvensom om befintliga arbeten af Wahlbom, med angifvande af nuvarande ägare, blir jag meddelaren tacksam. I händelse sålunda erhållna nya underrättelser visa sig vara af intresse, hoppas jag framdeles kunna offentliggöra dem.

De af mig använda tryckta källorna äro i regeln citerade eller framgå lätt af sammanhanget. Tilläggas bör, att C. F. Ridderstads meddelanden om Ling äro hämtade ur denne författares memoarverk -Regnbågen», i:a delen (Linköping 1882).

För litteraturhänvisningar står jag i tacksam förbindelse till skriftställaren Birger Schöldström samt kammarherren m. m. grefve F. U. Wrangel. För skriftliga meddelanden om Wahlbom har jag öfverstelöjtnanten m. m. J. Arsenius att tacka, för muntliga underrättelser kammarherren m. m. grefve G. von Rosen. Bref från Wahlbom hafva benäget ställts till mitt förfogande af f. d. kaptenen J. Hagdahl och konsthandlaren C. U. Palm.

Stockholm i mars 1901.

FÖRFATTAREN.